

Validatie Mesis[©]

Verslag van onderzoeken naar
interne en concurrente validiteit van
het methodisch screeningsinstrument
schulddienstverlening, Mesis[©]

Auteurs:

Deel 1

Dr. M. Witvliet (Regioplan)

Deel 2

T. Madern, MSc (Nibud)

M. van der Werf, MSc (Nibud)

Mesis

Start

VALIDATIE MESIS[©]

Verslag van onderzoeken naar interne en concurrente validiteit van het methodisch screeningsinstrument schulddienstverlening, Mesis[©]

Auteurs:

Deel 1

Dr. M. Witvliet (Regioplan)

Deel 2

T. Madern, MSc (Nibud)

M. van der Werf, MSc (Nibud)

COLOFON

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door een subsidie verstrekt door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs

Roeland van Geuns
Nadja Jungmann
Miranda Witvliet
Tamara Madern
Minou van der Werf

© Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein
november 2014

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van een volledige bronvermelding.

Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein
Rubensstraat 44 ii
1077 MT Amsterdam

www.mesis.nu

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	8
1.1	Het verschil tussen interne en concurrente validiteit	8
1.2	Onderzoeksvragen	9
1.3	Aanpak op hoofdlijnen	10
1.4	Uitkomsten: leeswijzer en verwijzing	10
2	Onderzoeksverantwoording inhoudsvaliditeit	11
2.1	Inleiding	11
2.2	Volledigheid van de concepten	11
2.3	Analyse toegevoegde vragen en nieuwe concepten	13
2.4	Constructie aangepaste concepten	18
3	Onderzoeksverantwoording LVB	21
3.1	Inleiding	21
3.2	Signalen van een licht verstandelijke beperking	21
3.3	Invullen van Mesis [®] door mensen met een LVB	23
4	Nibud: Onderzoek concurrente validiteit Mesis	25

Bijlage 1 Inhoudelijke klankbordgroep

Bijlage 2 Wetenschappelijke klantbordgroep

Voorwoord

Op 1 januari 2013 ging de gemeente Almere werken met het Methodisch Screeningsinstrument Schulddienstverlening, Mesis[®]. Medewerkers zeggen dat ze tegenwoordig in een gesprek weten wat ze vroeger vaak pas na drie of meer gesprekken wisten. De aanleiding om Mesis[®] te ontwikkelen was om professionals in de schuldhulpverlening een ondersteuningsinstrument te bieden om hun werk en dan met name het voeren van gesprekken met burgers die ondersteuning zochten, te faciliteren.

Het screeningsinstrument moest het voor die professionals mogelijk maken een ander gesprek met schuldenaren te gaan voeren dan voorheen; een gesprek dat veel meer gaat over gedrag, houding en motivatie van betrokkenen en veel minder over alleen de aard en omvang van het schuldenpakket. Daarmee wilden de ontwikkelaars en de 'fundeurs' van het ontwikkeltraject, Divosa en het Ministerie van SZW, een bijdrage leveren aan het effectiever worden van de schuldhulpverlening in Nederland.

De conclusie van dit rapport is dat het instrument op drie van de vier gedragsdimensies als valide wordt beoordeeld. Dit betekent dat het grotendeels meet wat we denken te meten. Op de vierde dimensie van veranderingsbereidheid kon de validiteit niet vastgesteld worden. Dankzij concrete aanbevelingen van het Nibud, wordt er nu gewerkt aan de doorontwikkeling op dat concept. Het gegeven dat het onderzoek in ieder geval niet uitwijst dat de dimensie niet meet wat het zou moeten meten is wat ons betreft een belangrijke en toch positieve conclusie.

Voor ieder instrument geldt dat het van belang is om het te valideren. Op wie een instrument toepast op contact met burgers rust niet alleen de wetenschappelijke, maar zeker ook de morele plicht tot validatie. Valideren betekent dat er aan de hand van andere bronnen of methoden vastgesteld wordt dat Mesis[®] meet wat het zegt en denkt te meten. Voor gemeenten is het van belang om te werken met een gevalideerd instrument. In de eerste plaats om daarmee invulling te geven aan goede zorg voor haar inwoners. In de tweede plaats om te voorkomen dat een rechter in een proces van beroep en bezwaar en beroep (terecht) kritische consequenties trekt uit de toepassing van een niet gevalideerd instrument.

Wij zijn het Ministerie van SZW zeer erkentelijk dat het bereid is geweest om door middel van een eenmalige subsidie deze validatie mogelijk te maken. In overleg met het Ministerie is tijdens het voortraject van de toekenning van de subsidie vastgesteld dat het verstandig zou zijn in het kader van een dergelijk groot project meteen ook te onderzoeken of er in de eerste versie van het instrument zwaktes zaten en deze meteen voor zover mogelijk op te lossen. Een dergelijke tweede versie van het instrument zou vervolgens gevalideerd moeten worden.

Een en ander betekent dat voorliggend verslag niet een validatie betreft van de eerste versie van het instrument maar van een tweede doorontwikkelde variant. Op verzoek van gebruikers is ten behoeve van de tweede versie ook gekeken of het mogelijk is om op basis van de vragen uit het instrument een indicatie af te leiden voor de mogelijke aanwezigheid van lichte verstandelijke beperkingen. Dit heeft in samenwerking met MEE Amstel Zaan tot een eerste indicatie geleid die inmiddels in het instrument is opgenomen. Samen met MEE Amstel Zaan loopt inmiddels een project gericht op de verdere ontwikkeling en validatie van die indicatie.

Het bestuur van de Stichting heeft het Nibud gevraagd de validatie uit te voeren. Het Nibud heeft hiermee ingestemd en wij nemen het verslag van dat onderzoek onverkort over in deze rapportage. Uiteraard zijn wij ook tevreden over de uitkomsten van het Nibud-onderzoek. Dat het instrument op drie van de vier gedragsdimensies als valide wordt beoordeeld, betekent dat het grotendeels meet wat we denken te meten. Op de vierde dimensie van veranderingsbereidheid kon het Nibud niet tot een uitspraak komen. Wel kwam het Nibud met enkele aanbevelingen die wij graag ter harte nemen en op korte termijn zullen omzetten in concrete acties. Deze acties zullen wat ons betreft ertoe leiden dat in het voorjaar van 2015 een volgende release van Mesis[®] wordt gepresenteerd waarin ook deze dimensie veranderingsbereidheid verder versterkt zal zijn.

Dit project zou niet mogelijk geweest zijn zonder de medewerking en ondersteuning van velen. Uiteraard gaat onze dank uit naar de schuldhulpverleningsorganisaties die de uitvoering van dit project mogelijk

hebben gemaakt. We zijn de vele gemeenten die Mesis[®] inmiddels gebruiken en die hebben meegewerkt aan het onderzoek zeer erkentelijk. De medewerkers en managers van deze organisaties hebben een grote betrokkenheid laten blijken en dat stellen we erg op prijs. Ook de medewerkers van MEE Amstel Zaan bedanken we voor hun bijdrage aan dit project.

Uiteraard zijn wij de leden van de inhoudelijke en wetenschappelijke klankbordgroep zeer erkentelijk voor de feed back die zij de onderzoekers gaven tijdens de uitvoering van het project. Hun inbreng en bijdrage heeft er zeker toe bijgedragen aan de kwaliteit van dit project en van de resultaten ervan.

Ten slotte is de Stichting dank verschuldigd aan het Nibud voor het nauwgezet en in grote onafhankelijkheid uitvoeren van het validatie-onderzoek, aan de onderzoekers van Regioplan voor het uitvoeren van de andere onderdelen van dit project en aan de medewerkers van ZoomBIM voor het vertalen van alle uitkomsten naar aanpassingen in de applicatie van Mesis[®].

Het bestuur van de Stichting is ervan overtuigd dat wij met de nieuwe versie van Mesis[®] weer een volgende stap hebben gezet op weg naar een effectievere schuldhulpverlening. Meer dan 50 gemeenten gebruiken Mesis[®] inmiddels in hun uitvoering. De Stichting blijft het doel nastreven deze en andere gemeenten steeds beter te ondersteunen bij de uitvoering van de schuldhulpverlening.

Mr. Christien Bronda

Voorzitter Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein

INLEIDING

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van drie onderzoeken, te weten:

- Een onderzoek naar de interne validiteit en betrouwbaarheid van de gedragsconcepten waaruit Mesis[®] is opgebouwd
- Een onderzoek naar de mogelijkheid om indicaties voor de aanwezigheid van verstandelijke beperkingen af te leiden uit antwoorden gegeven in Mesis[®]
- Een onderzoek naar de concurrente validiteit van Mesis[®]

De behoefte aan dit onderzoek was er al eigenlijk vanaf de start van Mesis[®]. Iedere zichzelf respecterende ontwikkelaar van een instrument dat zegt iets te voorspellen streeft naar een antwoord op de vraag of het instrument daadwerkelijk meet wat het zegt te meten. Weliswaar stond bij de 'lancering' van Mesis[®] de interne betrouwbaarheid en validiteit van de concepten van Mesis[®] vast, maar daarmee was nog niet vastgesteld of het instrument ook daadwerkelijk meet wat het zegt te meten. Daarvoor was aanvullend en vooral onafhankelijk onderzoek nodig.

Maar ook aan de andere onderzoeksonderdelen waarvan dit rapport verslag doet, was al langer behoefte. Ten aanzien van de interne validiteit en betrouwbaarheid is vanaf het begin gezegd dat deze niet voor eeuwig vaststonden en dat steeds naar verbetering en versterking gezocht zou worden. Uit reacties vanuit de praktijk en op basis van statistische analyses op het bestand waarin alle Mesis[®]-uitkomsten terecht komen, was duidelijk dat met name de concepten veranderingsbereidheid en overtuiging uit Mesis[®] voor verbetering vatbaar waren. Vooral de beperkte spreiding van de scores op deze twee concepten maakten dat de ontwikkelaars op zoek wilden gaan naar verdere verbeteringen. Vanuit de praktijk kwamen kritische signalen omtrent de 'kracht' van het concept 'veranderingsbereidheid'. Gecombineerd maakte dit dat het plan ontstond om met name gericht op deze twee concepten op zoek te gaan naar versterking.

Ten slotte kwam al na snel nadat de eerste gemeenten waren begonnen met het gebruiken van Mesis[®] de vraag of het wellicht mogelijk zou zijn om op basis van de door cliënten gegeven antwoorden na te gaan of er wellicht sprake zou zijn van de aanwezigheid van een verstandelijke beperking. Schuldhelpverleners gaven aan het heel erg moeilijk te vinden zelf te bepalen of daar mogelijk sprake van zou zijn. Daarom is – samen met MEE Amstel Zaan – een eerste verkenning uitgevoerd naar de vraag of het mogelijk zou zijn vragen te identificeren die in hun gezamenlijkheid een indicatie zouden kunnen opleveren voor een (lichte) verstandelijke beperking bij de persoon die Mesis[®] heeft ingevuld.

In dit inleidende hoofdstuk geven wij een meer gedetailleerd beeld van de onderzoeksvragen die in dit project centraal stonden en van de wijze waarop het project is vormgegeven.

1.1 Het verschil tussen interne en concurrente validiteit

In dit project zijn twee vormen van validiteit onderzocht: interne of inhoudsvaliditeit en concurrente validiteit.

Inhoudsvaliditeit heeft betrekking op de mate waarin het instrument het beoogde construct – financiële zelfredzaamheid – meet. Het stelt de vraag of het instrument een representatieve afspiegeling van de verschillende domeinen van het concept vormt. De volledigheid van het instrument speelt hierbij dus een rol. Het onderzoeken van de inhoudsvaliditeit is geen kwantitatieve aangelegenheid, maar kan via literatuuronderzoek en het bevragen van experts en gebruikers worden bepaald.

De voorspellende waarde van een instrument heeft betrekking op de vraag in hoeverre met het instrument voorspeld kan worden hoe mensen zich in werkelijkheid gedragen. Dit kan zowel in het heden (criterium wordt gemeten gelijktijdig met het afnemen van het instrument) als in de toekomst (criterium wordt een bepaalde periode later gemeten). De gelijktijdige voorspellende waarde wordt aangeduid als “concurrente validiteit”, terwijl de voorspellende waarde in de toekomst omgeschreven wordt als “predictieve validiteit”.

1.2 Onderzoeksvragen

Dit project had tot *doel* het methodisch screeningsinstrument schulddienstverlening nader te valideren, en daarmee in kaart te brengen of het instrument meet wat het zou moeten meten. De geldigheid van het instrument wordt hiermee beoordeeld. Tevens kan dit handvatten opleveren om de geldigheid van het instrument te vergroten. Secundaire doelstelling van het project is te bezien in hoeverre het instrument ingezet kan worden bij personen met een verstandelijke beperking. Deze vraag komt nadrukkelijk uit het veld en is ons inziens – vanwege de omvang van de groep schuldenaren met een LVG/LVB-achtergrond, zeer relevant.

Het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit heeft tot doel te bezien of het instrument volledig is in het meten van de financiële zelfredzaamheid van de klant. We richten ons hierbij vooral op de dimensies ‘veranderingsbereidheid’ en ‘overtuiging’. Bij het onderzoek naar de voorspellende waarde gaat het om de vraag in hoeverre het instrument in staat is om te voorspellen wat de financiële zelfredzaamheid van mensen in werkelijkheid is.

Gegeven deze doelstelling hebben wij de volgende vragen voor dit project geformuleerd:

- Wat is de inhoudsvaliditeit van Mesis[®]?
 1. Zijn de dimensies zoals gemeten in het instrument volgens de wetenschappelijk literatuur en volgens uitvoerders volledig?
 2. Dienen er vragen aan het instrument te worden toegevoegd om de volledigheid te vergroten? Zo ja, welke vragen?
 3. Moeten bestaande vragen worden geschrapt en/of geherformuleerd om de volledigheid en het differentiërend vermogen van de dimensies te vergroten? Zo ja, welke vragen?
 4. Welke gevolgen hebben (eventuele) aanpassingen aan het instrument voor de scores op de dimensies en de indeling in klantprofielen?
- Wat is de voorspellende waarde van Mesis[®]?
 5. Komen de scores van mensen op het instrument overeen met informatie uit hun dossiers over financieel zelfredzaam gedrag?
 6. Komen de scores van mensen op het instrument overeen met het oordeel van de behandelend professional over de mate van financieel zelfredzaam gedrag? *In hoeverre speelt sociale wenselijkheid een rol bij het invullen van het instrument?*
 7. Kunnen er vragen aan het instrument worden toegevoegd om de voorspellingskracht te kunnen vergroten?
- Aanwezigheid van verstandelijke beperkingen?
 9. In hoeverre is het mogelijk op grond van de door schuldenaren via Mesis[®] verstrekte gegevens een indicatie te verkrijgen voor de aanwezigheid van verstandelijke beperking bij de betrokken schuldenaren?
 10. In welke gevallen zijn mensen met een verstandelijke beperking wel en niet in staat het instrument in te vullen?

De beantwoording van deze vragen leidt tot een validatie van het instrument. Maar het leidt uiteraard ook tot een aangepast instrument, met aangepaste rekenregels, waar nodig een aangepaste output en een aangepaste gebruikershandleiding.

1.3 Aanpak op hoofdlijnen

De drie deelprojecten zijn deels parallel aan elkaar deels volgtijdelijk uitgevoerd. In de hoofdstukken 2 en 3 worden de aanpak voor het interne validatie- en het LVB-deel respectievelijk voor het concurrente validatiedeel meer gedetailleerd toegelicht. Hier volstaan we daarom met een duiding van de aanpak op hoofdlijnen.

Er is gewerkt met twee onderzoeksteams. Het ene team bestond uit onderzoekers die betrokken zijn bij de ontwikkeling van Mesis. Zij hebben zich bezig gehouden met de doorontwikkeling, dat wil zeggen de interne of inhoudsvaliditeit alsmede met de vragen omtrent de aanwezigheid van verstandelijke beperkingen. Het andere team werd gevormd door onderzoekers van het Nibud. Het bestuur van de Stichting heeft gekozen voor een onafhankelijk, extern onderzoeksteam omdat een slager niet zijn eigen vlees moet keuren en onderzoekers dus niet de concurrente validatie van hun eigen instrument ter hand moeten nemen.

In het project is de noodzakelijke informatie op de volgende manieren verzameld:

- bestudering van relevante inhoudelijke en methodologische literatuur;
- interviews met methodologen en onderzoekers;
- (groeps)interviews met uitvoerders in de schuldhulpverlening;
- groepsinterviews met medewerkers van MEE Amstel Zaan;
- observaties van cliënten van diverse schuldhulpverleningsorganisaties;
- enquêtes onder cliënten van diverse schuldhulpverleningsorganisaties;
- opnemen in Mesis[®] van extra vragen om reeds eerder gevalideerde schalen te meten; en
- statistische analyses van de Mesis[®]-bestanden.

De combinatie van deze onderzoeksmethoden heeft de twee onderzoeksteams uiteindelijk in de gelegenheid gesteld de in 1.2 geformuleerde onderzoeksvragen te beantwoorden. Bij de beantwoording van deze onderzoeksvragen hebben zij een beroep gedaan op het kritische klankbord van zowel professionals en managers uit het werkveld als op wetenschappers.

1.4 Uitkomsten: leeswijzer en verwijzing

In de hoofdstukken 2 en 3 hierna worden de uitkomsten van de drie deelonderzoeken gepresenteerd. Hoofdstuk 2 bevat de rapportage van het onderzoek naar de mogelijkheden tot versterking van de gedragsconcepten van Mesis[®] en van het onderzoek naar de mogelijkheid om tot een LVB-indicator te komen. Hoofdstuk 3 bevat de rapportage over de concurrente validiteit. In aanvulling hierop is voor de uitvoerders ook een vernieuwde handleiding van Mesis[®] opgesteld. Deze is in juli 2014 al ter beschikking gesteld aan alle gebruikers van Mesis[®] en aan de leden van de klankbordgroep van dit onderzoek. Tegelijkertijd is aan alle gebruikers van Mesis[®] een overzicht ter beschikking gesteld van de punten waarop de in dit project ontwikkelde versie van Mesis[®] (versie 2.0) verschilt van de voorgaande versie (versie 1.3).

In de bijlagen zijn overzichten opgenomen van de leden van de inhoudelijke en wetenschappelijke klankbordgroep.

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

INHOUDSVALIDITEIT

2.1 Inleiding

Dit eerste deel van de onderzoeksverantwoording beschrijft het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit. Centraal staat de vraag of Mesis[®] een representatieve afspiegeling vormt van de verschillende domeinen van het concept financiële zelfredzaamheid. Daarvoor is onderzocht of de concepten die worden gemeten in Mesis[®] volgens de wetenschappelijke literatuur en volgens uitvoerders volledig zijn. Verder is bekeken of er vragen aan het instrument zouden moeten worden toegevoegd om de volledigheid te vergroten. Tot slot is onderzocht welke gevolgen de aanpassingen aan het instrument hebben op de scores op de verschillende concepten en op de indeling in klantprofielen.

2.2 Volledigheid van de concepten

In Mesis[®] worden de volgende concepten onderscheiden:

- Gedrag en vaardigheden
- Bereidheid (om gedrag aan te passen)
- Zelfregie
- Overtuiging

Om te onderzoeken of deze concepten volledig zijn, hebben we een literatuurstudie gedaan en schuldhulpverleners bevraagd die werken met Mesis[®].

Literatuur

Om ons op het juiste spoor van relevante en recente literatuur te brengen, zijn gesprekken gevoerd met twee wetenschappers: dr. Edwin van Hooft, associate professor bij de programmagroep Work and Organizational Psychology van de Universiteit Amsterdam en prof. dr. Judith Wolf, hoogleraar Maatschappelijke Zorg, Radboud Universiteit Nijmegen. Aan de wetenschappers hebben we gevraagd naar hun opinie over de huidige concepten, naar suggesties om het instrument te versterken en naar bronnen in de wetenschappelijke literatuur voor de verdere onderbouwing van het instrument.

Op basis van de gesprekken met de wetenschappers hebben we literatuur geraadpleegd met betrekking tot de volgende theoretische kaders:

- theorie van gepland gedrag (Ajzen);
- sociaal-cognitieve theorie (Bandura);
- attributietheorie (Weiner);
- zelfdeterminatietheorie (Deci en Ryan);
- implementatie-intentie (Gollwitzer).

We hebben ons vervolgens specifiek gericht op bestaande gevalideerde vragenlijsten voor het meten van relevante concepten zoals overtuigingen, motivatie en veranderingsbereidheid. Deze vragenlijsten dienen als inspiratiebron voor eventuele aanvullende vragen in Mesis[®]. Voorbeelden hiervan zijn de Attitudes to Debt Scale van Davies en Lea (1995) en de Treatment Self-Regulation Questionnaire (TSRQ; Levesque et al., 2007).

Uitvoerders

Parallel aan de literatuurstudie, hebben we in september 2013 een expertmeeting georganiseerd waaraan acht schuldhulpverleners die werken met Mesis[®] uit vier gemeenten hebben deelgenomen. Tevens is in februari 2014 een gebruikersbijeenkomst over Mesis[®] georganiseerd waarin om feedback is

gevraagd over de concepten van Mesis[®]. In deze bijeenkomsten zijn een aantal specifieke suggesties gedaan over vragen in het instrument. Deze suggesties hebben we meegenomen in het opstellen van aanvullende vragen. Verder kwam uit deze bijeenkomsten naar voren dat er behoefte is aan meer informatie over mogelijke verslavingsproblematiek van klanten.

Aanpassingen aan de concepten

Op basis van de literatuurstudie en het raadplegen van de uitvoerders, concluderen we in de eerste fase van het onderzoek dat voor de concepten Bereidheid en Overtuiging vragen toegevoegd kunnen worden. Ook besluiten we, conform de wensen van de schuldhulpverleningsorganisaties die werken met Mesis[®], om vragen over verslavingsgevoeligheid op te nemen. Alvorens de vragen zijn toegevoegd aan het instrument, zijn ze door Bureau Taal vertaald naar taalniveau A2, zodat de vragen hetzelfde taalniveau hebben als alle andere vragen in Mesis[®]. Het gaat om de volgende vragen:

Bereidheid

- B56 Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken
- B57 Ik gebruik mijn vakantiegeld om mijn schulden terug te betalen
- B58 Wat is de reden om nu uw schulden aan te pakken?
- E04 Bent u bereid om uw auto te verkopen?

Overtuiging

- C23 Als ik geen geld heb om eten te kopen, leen ik eerder geld dan dat ik naar de voedselbank ga
- C24 U wilt iets duurs kopen, maar u heeft er nu niet genoeg geld voor. Wat doet u dan?
- C25 Soms is het nodig om geld te lenen, ook als je niet zeker weet of je het kunt terugbetalen
- C26 Schulden horen bij het leven

Verslavingsgevoeligheid

- D08 Als ik me niet zo goed over mezelf voel, krijg ik zin om dingen te kopen
- D9 Veel mensen kopen dingen die niet per se nodig zijn om te leven. Aan welke dingen geeft u veel geld uit?
 - lekkere dingen, snacks;
 - sigaretten;
 - drank;
 - huisdieren;
 - hobby's;
 - loterijen, gokken, online gamen;
 - softdrugs;
 - andere soorten drugs;
 - vakantie;
 - iets anders, namelijk...

In de periode december 2013 tot en met maart 2014 zijn deze vragen beantwoord door 2.210 respondenten in acht verschillende gemeenten.

2.3 Analyse toegevoegde vragen en nieuwe concepten

Vervolgens is onderzocht in hoeverre de nieuwe vragen toegevoegde waarde hebben voor de concepten in Mesis[®] en of er eventueel aanpassingen aan de huidige concepten gemaakt kunnen worden om de inhoudsvaliditeit daarvan te verhogen. De analyses zijn uitgevoerd op het bestand waarin de klanten in de periode december 2013 tot en met maart 2014 Mesis[®] met daarbij de extra vragen hebben ingevuld. Het aantal respondenten per gemeente is weergegeven in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Aantal respondenten per gemeente

Gemeente	Aantal	%
Almere	509	23,0
Dordrecht	480	21,7
Amsterdam	397	18,0
Utrecht	392	17,7
Capelle a/d IJssel	156	7,1
Maastricht	131	5,9
Zwolle	102	4,6
ISD Bollenstreek	43	1,9
Totaal	2.210	100,0

De volgende analyses naar de inhoudsvaliditeit van de verschillende concepten zijn uitgevoerd:

- samenhang van de bestaande vragen in de concepten Bereidheid en Overtuiging met de nieuwe vragen (correlatieanalyse);
- interne structuur van de vragenlijst met de nieuwe vragen (factoranalyse);
- schatting van de betrouwbaarheid van de concepten (Cronbach's alpha).

a) Samenhang nieuwe vragen met de concepten

Om de samenhang van de nieuwe vragen met de concepten Bereidheid en Overtuiging te onderzoeken, hebben we correlatieanalyses uitgevoerd (zie tabel 2.2 en tabel 2.3). Hoe hoger de correlatie, hoe hoger de mate van samenhang tussen de vragen. De labels in de tabellen corresponderen met de volgende vragen:

Bereidheid:

B22 Ik ga niet meer op vakantie, want ik heb schulden

B23 Ik geef minder geld uit aan hobby's, want ik heb schulden

B24 Ik leen geen geld meer uit aan familie of vrienden, want ik heb schulden

B38 Ik ga niet uit, zo bespaar ik geld

B51 Ik ga deze maand minder geld uitgeven aan kleding, vakantie, uitgaan of eten. Dan houd ik meer geld over

B53 Ik wil minder geld uitgeven aan hobby's. Zo kan ik mijn schulden verminderen

B54 Ik wil minder geld uitgeven aan roken. Zo kan ik mijn schulden verminderen

B55 Ik wil minder geld uitgeven aan huisdieren. Zo kan ik mijn schulden verminderen

B56 Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken

B57 Ik gebruik mijn vakantiegeld om mijn schulden terug te betalen

B58 Wat is de reden om nu uw schulden aan te pakken?

E04 Bent u bereid om uw auto te verkopen?

Overtuiging:

C02 Het heeft geen zin om te veranderen. Ik krijg toch wel schulden

C10 Ik moet wel schulden maken. Anders kan ik geen leuke dingen doen

C11 Ik vind het normaal om schulden te maken. Iedereen doet het

C15 Ik vind het fijn om plannen te maken om mijn schulden op te lossen

D01 Mijn omgeving vindt het normaal om geld te lenen

D02 Mijn omgeving vindt het niet nodig om zuinig met geld te zijn
 C23 Als ik geen geld heb om eten te kopen, leen ik eerder geld dan dat ik naar de voedselbank ga
 C24 U wilt iets duurs kopen. Maar u heeft er nu niet genoeg geld voor. Wat doet u dan?
 C25 Soms is het nodig om geld te lenen, ook als je niet zeker weet of je het kunt terugbetalen
 C26 Schulden horen bij het leven

Tabel 2.2 Samenhang vragen Bereidheid

	B22	B23	B24	B38	B51	B53	B54	B55	B56	B57	B58	E04
B22	1											
B23	.47**	1										
B24	.28**	.41**	1									
B38	.27**	.34**	.25**	1								
B51	.14**	.18**	.14**	.22**	1							
B53	.13**	.20**	.13**	.16**	.49**	1						
B54	.07**	.13**	.13**	.11**	.23**	.34**	1					
B55	.06**	.08**	.10**	.06*	.25**	.38**	.42**	1				
B56	.06**	.06**	.01	.01	.14**	.14**	.19**	.15**	1			
B57	.12**	.10**	.10**	.15**	.10**	.12**	.10**	.10**	.10**	1		
B58	.03	.02	.02	.04	.04	.03	.02	.01	.01	.00	1	
E04	.05*	.10**	.04	.07	.11**	.06	.10**	.07	.13**	.07	.00	1

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$.

Tabel 2.3 Samenhang vragen Overtuiging

	C02	C10	C11	C15	D01	D02	C23	C24	C25	C26
C02	1									
C10	.36**	1								
C11	.38**	.54**	1							
C15	.17**	.16**	.23**	1						
D01	.14**	.16**	.24**	.10**	1					
D02	.17**	.16**	.23**	.10**	.44**	1				
C23	.06**	.15**	.14**	.06**	.17**	.12**	1			
C24	.11**	.14**	.12**	.08*	.08**	.09**	.08**	1		
C25	.18**	.20**	.21**	.10**	.21**	.15**	.29**	.12**	1	
C26	.30**	.28**	.37**	.11**	.28**	.20**	.15**	.08**	.26**	1

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$.

Uit de correlatiematrices van de schalen Bereidheid (tabel 2.2) en Overtuiging (tabel 2.3) blijkt dat de nieuwe vragen B58 'Wat is de reden om nu uw schulden aan te pakken?' en E04 'Bent u bereid om uw auto te verkopen?' geen grote samenhang vertonen met de andere vragen in de schaal. Deze vragen nemen we dan ook niet verder mee in de analyse van de interne structuur van Mesiss[®]. De twee overige nieuwe vragen van Bereidheid B56 'Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken' en B57 'Ik gebruik mijn vakantiegeld om mijn schulden terug te betalen' en de nieuwe vragen van Overtuiging hangen wel samen met de bestaande vragen in de schaal. Deze vragen nemen we mee in de analyse van de interne structuur.

b) Interne structuur van Mesiss

De interne structuur van het instrument is onderzocht door het uitvoeren van een factoranalyse. Hiervoor hebben we een principale componentenanalyse met een oblique rotatie (promax) uitgevoerd.¹ Elke vraag krijgt in de factoranalyse een factorlading toegewezen. Op basis van de hoogte van de factorladingen hebben we onderzocht welke vragen bij de verschillende concepten (oftewel: factoren) horen. Hoe hoger de factorlading, hoe beter een vraag hoort bij een factor. Als vuistregel wordt veelal gehanteerd dat een factorlading minimaal .30 dient te bedragen. Vragen die op geen van de factoren een factorlading van hoger dan .30 hebben, kunnen uit de concepten verwijderd worden.

¹ Oblique rotatie wordt uitgevoerd als de factoren onderling samenhang vertonen. De concepten van Mesiss[®] hangen met elkaar samen. We voeren daarom een oblique rotatie uit. Het uiteindelijke aantal factoren bepalen we op basis van de grafiek met 'eigenwaarden'. Op het punt waarbij de richtingscoëfficiënt van de lijn door de eigenwaarden een knik vertoont, stellen we het optimale aantal factoren vast.

Het aantal factoren kan op basis van de factoranalyse op vijf gesteld worden ². De factoren komen overeen met de in het ontwikkeltraject vastgestelde concepten. Het concept Bereidheid lijkt echter uiteen te vallen in twee subfactoren (F3 en F4). In totaal kan 39 procent van de variantie in de vragenlijst verklaard worden door de vijf factoren. De factorladingen van de items per factor (concept) is in tabel 2.4 weergegeven.

Tabel 2.4 Factorladingen van de vragen per factor*

Vraag	Label	F1	F2	F3	F4	F5
B22	Ik ga niet meer op vakantie, want ik heb schulden			,12	,63	
B23	Ik geef minder geld uit aan hobby's, want ik heb schulden			,42	,68	
B24	Ik leen geen geld meer uit aan familie of vrienden, want ik heb schulden			,19	,54	
B38	Ik ga niet uit, zo bespaar ik geld			,37	,56	
B51	Ik ga deze maand minder geld uitgeven aan kleding, vakantie, uitgaan of eten. Dan houd ik meer geld over			,61		
B53	Ik wil minder geld uitgeven aan hobby's. Zo kan ik mijn schulden verminderen			,64		
B54	Ik wil minder geld uitgeven aan roken. Zo kan ik mijn schulden verminderen			,57		
B55	Ik wil minder geld uitgeven aan huisdieren. Zo kan ik mijn schulden verminderen			,57		
B56	Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken			,38		
B57	Ik gebruik mijn vakantiegeld om mijn schulden terug te betalen			,25		
C2	Het heeft geen zin om te veranderen. Ik krijg toch wel schulden		,64			
C10	Ik moet wel schulden maken. Anders kan ik geen leuke dingen doen		,63			
C11	Ik vind het normaal om schulden te maken. Iedereen doet het		,70			
C15	Ik vind het fijn om plannen te maken om mijn schulden op te lossen		,34			
D1	Mijn omgeving vindt het normaal om geld te lenen		,46			
D2	Mijn omgeving vindt het niet nodig om zuinig met geld te zijn		,45			

² Op basis van de grafiek met eigenwaarden.

Vervolg tabel 2.4 Factorladingen van de vragen per factor*

Vraag	Label	F1	F2	F3	F4	F5
C23	Als ik geen geld heb om eten te kopen, leen ik eerder geld dan dat ik naar de voedselbank ga		,29			
C24	U wilt iets duurs kopen. Maar u heeft er nu niet genoeg geld voor. Wat doet u dan?		,26			
C25	Soms is het nodig om geld te lenen, ook als je niet zeker weet of je het kunt terugbetalen		,46			
C26	Schulden horen bij het leven		,60			
B43	Ik weet hoe ik nieuwe schulden kan voorkomen					,32
B46	Ik moet zelf mijn eigen schulden oplossen					,49
B47	Ik ga vanaf nu geen nieuwe schulden meer maken					,50
B48	Het gaat mij lukken om vanaf nu elke maand mijn huur, energie en zorgverzekering te betalen					,33
C7	Ik wil mijn problemen niet meer zelf oplossen. Anderen moeten dat voor mij doen					,33
B27	Ik weet hoeveel ik uitgeef aan boodschappen	,48				
B28	Ik heb een overzicht van alle rekeningen die ik nog moet betalen	,60				
B29	Ik houd bij waar ik mijn geld aan uitgeef	,65				
B30	Ik bewaar alle belangrijke informatie in mappen	,68				
B31	Ik weet hoeveel geld ik elke maand kan uitgeven	,67				
B32	Ik weet welke brieven en andere papieren ik moet bewaren en welke ik weg kan gooien	,66				
B33	Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten, uitgaven en schulden	,71				
B42_a	Kunt u dat goed? Met geld omgaan	,72				
B42_b	Kunt u dat goed? Mijn geldzaken en post bijhouden	,83				
B42_c	Kunt u dat goed? Mijn uitgaven bijhouden	,81				
B15	Ik vergeet rekeningen te betalen	,61				
B16	Ik heb de afgelopen twee maanden al mijn vaste lasten betaald	,43				
B17	Ik maak post van bv. de bank of het incassobureau open	,59				
B19	Ik maak afspraken met bedrijven of personen die nog geld van mij krijgen	,57				
B26	Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso	,34				
B3	Ik kan mijn schulden zelf oplossen, als ik daarvoor tips krijg	,43				
C12	Als ik iets beloof, doe ik dat ook	,41				
B35	Ik heb een vast bedrag voor de boodschappen	,39				
B36	Ik doen de boodschappen die ik nodig heb. Dan zie ik daarna hoeveel geld ik overhoud	,20				
B37	Ik doe boodschappen bij winkels die goedkope aanbiedingen hebben	,27				
B40	Ik zoek naar tips voor gratis activiteiten of spullen	,28				

* Factor 1 komt overeen met Gedrag en vaardigheden, factor 2 met Overtuiging, factor 3 met Bereidheid, factor 4 met een aantal vragen uit het concept Bereidheid en factor 5 met Zelfregie.

De vragen die in de tabel 2.4 vetgedrukt zijn, hebben een factorlading lager dan .30. Deze vragen kunnen uit de concepten verwijderd worden. We onderzoeken vervolgens of de betrouwbaarheid (Cronbach's alpha) van de aangepaste concepten nog voldoende groot is. Een aantal vragen die hoog laden op factor 4 (tweede factor Bereidheid), hebben ook een hoge factorlading op factor 3 (eerste factor Bereidheid). Om het concept Bereidheid uit een niet te klein aantal vragen te laten bestaan (dit komt veelal de betrouwbaarheid van het concept niet ten goede), nemen we deze vragen wel op in het concept. Het gaat specifiek om vraag B23 'Ik geef minder geld uit aan hobby's, want ik heb schulden' en vraag B38 'Ik ga niet uit, zo bespaar ik geld'.

c) Betrouwbaarheidsanalyse

Van de aangepaste concepten onderzoeken we de betrouwbaarheid. Een betrouwbare vragenlijst houdt in dat de scores op de vragenlijst onder dezelfde condities herhaalbaar en voldoende nauwkeurig zijn. We schatten de betrouwbaarheid van de concepten met behulp van Cronbach's alpha. Als grenswaarde hanteren we een alpha van .60. Een waarde van .60 of hoger impliceert een voldoende betrouwbaarheid van het concept. Zoals blijkt uit tabel 2.5, zijn alle (aangepaste) concepten voldoende betrouwbaar.

Tabel 2.5 Schatting van de betrouwbaarheid

Concept	Cronbach's alpha
Gedrag en vaardigheden	.89
Bereidheid	.62
Overtuiging	.69
Zelfregie	.60

d) Vragen verwijderen

Naast het niet opnemen van de vragen die een lage samenhang vertonen met de andere vragen binnen de concepten, verwijderen we ook vragen uit de concepten op basis van inhoudelijke gronden. Het gaat om twee specifieke punten:

- In het concept Overtuiging zijn een aantal vragen opgenomen die een lage spreiding blijken te hebben. Op de vraag C11 'Ik vind het normaal om schulden te maken. Iedereen doet het' geeft bijvoorbeeld 94,1 procent van de respondenten aan het hier mee oneens of helemaal oneens te zijn. Op de vraag C15 'Ik vind het fijn om plannen te maken om mijn schulden op te lossen' geldt dit voor 92,8 procent van de respondenten. Hoewel de samenhang van deze vragen met de andere vragen van het concept Overtuiging hoog is, stellen we toch voor om deze vragen uit het concept te verwijderen. De betrouwbaarheid van het concept blijft ook bij het verwijderen van deze twee vragen voldoende hoog: Cronbach's alpha = 0.64.
- De vragen die verwijderd zijn uit het concept Gedrag en vaardigheden (dat wil zeggen B36, B37 en B40) hebben allemaal te maken met het doen van boodschappen. Ook de vragen B27 'Ik weet hoeveel ik uitgeef aan boodschappen' en B35 'Ik heb een vast bedrag voor de boodschappen' gaan over het doen van boodschappen. Respondenten beantwoorden deze vragen alleen als ze aangeven dat ze zelf hun boodschappen doen (vraag B24). De structuur van de vragenlijst zal daarom eenvoudiger worden als we zouden besluiten alle boodschappenvragen te verwijderen. De betrouwbaarheid van het concept Gedrag en vaardigheden (dat dan uiteindelijk bestaat uit 16 in plaats van 21 vragen) verandert daarmee niet en blijft Cronbach's alpha = 0.89.

2.4 Constructie aangepaste concepten

Op basis van de analyses van de concepten, kunnen de aangepaste concepten worden geconstrueerd. De gewijzigde concepten bestaan uit de volgende vragen (tabel 2.6):

Tabel 2.6 Aangepaste concepten en bijbehorende vragen

Concept	Vragen
Gedrag en vaardigheden (16 vragen)	B28 Ik heb een overzicht van alle rekeningen die ik nog moet betalen B29 Ik houd bij waar ik mijn geld aan uitgeef B30 Ik bewaar alle belangrijke informatie in mappen B31 Ik weet hoeveel geld ik elke maand kan uitgeven B32 Ik weet welke brieven en andere papieren ik moet bewaren en welke ik weg kan gooien B33 Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten, uitgaven en schulden B42_a Kunt u dat goed? Met geld omgaan B42_b Kunt u dat goed? Mijn geldzaken en post bijhouden B42_c Kunt u dat goed? Mijn uitgaven bijhouden B15 Ik vergeet rekeningen te betalen B16 Ik heb de afgelopen twee maanden al mijn vaste lasten betaald B17 Ik maak post van bv. de bank of het incassobureau open B19 Ik maak afspraken met bedrijven of personen die nog geld van mij krijgen B26 Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso B3 Ik kan mijn schulden zelf oplossen, als ik daarvoor tips krijg C12 Als ik iets beloof, doe ik dat ook
Bereidheid (7 vragen)	B23 Ik geef minder geld uit aan hobby's, want ik heb schulden B38 Ik ga niet uit, zo bespaar ik geld B51 Ik ga deze maand minder geld uitgeven aan kleding, vakantie, uitgaan of eten. Dan houd ik meer geld over B53 Ik wil minder geld uitgeven aan hobby's. Zo kan ik mijn schulden verminderen B54 Ik wil minder geld uitgeven aan roken. Zo kan ik mijn schulden verminderen B55 Ik wil minder geld uitgeven aan huisdieren. Zo kan ik mijn schulden verminderen B56 Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken
Overtuiging (6 vragen)	C2 Het heeft geen zin om te veranderen. Ik krijg toch wel schulden C10 Ik moet wel schulden maken. Anders kan ik geen leuke dingen doen D1 Mijn omgeving vindt het normaal om geld te lenen D2 Mijn omgeving vindt het niet nodig om zuinig met geld te zijn C25 Soms is het nodig om geld te lenen, ook als je niet zeker weet of je het kunt terugbetalen C26 Schulden horen bij het leven
Zelfregie (5 vragen)	B43 Ik weet hoe ik nieuwe schulden kan voorkomen B46 Ik moet zelf mijn eigen schulden oplossen B47 Ik ga vanaf nu geen nieuwe schulden meer maken B48 Het gaat mij lukken om vanaf nu elke maand mijn huur, energie en zorgverzekering te betalen C7 Ik wil mijn problemen niet meer zelf oplossen. Anderen moeten dat voor mij doen

In tabel 2.7 worden de beschrijvende waarden van de aangepaste concepten weergegeven.

Tabel 2.7 Beschrijvende waarden aangepaste concepten

Concept	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Spreiding (sd)
Gedrag en vaardigheden	1,13	5,00	3,56	,72
Bereidheid	1,29	5,00	3,94	,59
Overtuiging	1,00	5,00	3,89	,58
Zelfregie	1,20	5,00	3,97	,64

Zoals te zien valt in tabel 2.7, zijn de gemiddelde waarden van de aangepaste concepten Bereidheid en Overtuiging wat lager dan de originele concepten (gemiddelde score Bereidheid was 4,10 en Overtuiging 4,18). De gemiddelde score van Gedrag en vaardigheden en van Zelfregie blijven ongewijzigd.

De klantprofielen

De aanpassingen aan de concepten geven aanleiding om te onderzoeken of er aanpassingen nodig zijn in de grenswaarden van de klantprofielen in Mesis. Een klantprofiel is een verzamelnaam voor situaties waarin klanten de vragenlijst hebben ingevuld op zo'n manier dat de uitkomsten in hoge mate op elkaar lijken. Een klantprofiel is dus een te herkennen groep binnen de totale groep van klanten. De klantprofielen zijn samengesteld op basis van de vier concepten. Daarnaast wordt informatie over zwaarwegende belemmeringen (geen vaste verblijfplaats, gebruik van verslavingszorg) gebruikt in de samenstelling van klantprofielen. Uit de gesprekken met de schuldhulpverleningsorganisaties die gebruikmaken van Mesis³ blijkt dat er behoefte is aan een meer dekkende indeling in klantprofielen. In de voorgaande indeling in klantprofielen kon ongeveer dertig procent van de klanten niet ingedeeld worden in een profiel. We onderzoeken daarom of er een extra klantprofiel toegevoegd kan worden, waardoor het aantal niet in te delen klanten omlaag gebracht kan worden.

Om tot een betrouwbare indeling in klantprofielen te komen, voeren we een clusteranalyse uit waarin de scores op de concepten en de zwaarwegende belemmeringen zijn meegenomen. Het uitgangspunt is dat op basis van de uitkomsten zoveel mogelijk klanten ingedeeld kunnen worden in inhoudelijk betekenisvolle profielen. De oorspronkelijke indeling bevatte zeven klantprofielen. We onderzoeken of er door de toevoeging van een achtste klantprofiel meer klanten ingedeeld kunnen worden en het achtste profiel tevens inhoudelijk goed interpreteerbaar is. We passen hiervoor een two-step-clusteranalyse toe³. Tabel 2.8 geeft de gemiddelde scores op de verschillende concepten weer per klantprofiel. In tabel 2.8 wordt ook de aanwezigheid van zwaarwegende belemmeringen weergegeven. Klantprofiel O is een nieuw profiel ten opzichte van de voorgaande indeling in zeven profielen. Voor de inhoudelijke interpretatie van de klantprofielen verwijzen we naar de handreiking van Mesis^{2.0}.

Tabel 2.8 Gemiddelde conceptscores per klantprofiel (8 profielen)

Profiel	Gedrag en vaardigheden	Bereidheid	Zelfregie	Overtuiging	Belemmering	Aantal
K	4,3	4,5	4,6	4,4	0	297 (13,4%)
L	4,1	4,1	4,4	3,4	0	277 (12,5%)
M	3,7	3,5	4,4	4,3	0	279 (12,6%)
N	4,0	3,8	3,5	3,5	0	192 (8,7%)
O	3,1	4,4	4,4	4,0	0	238 (10,8%)
P	2,9	4,4	3,4	3,8	0	229 (10,4%)
R	2,8	3,4	3,3	3,5	0	330 (14,9%)
S	3,4	3,8	3,9	3,8	1	124 (5,6%)
Geen	3,5	3,7	3,7	4,1	0	244 (11,0%)
Totaal	3,6	3,9	4,0	3,9		2210 (100%)

Uit tabel 2.8 blijkt dat er door het toevoegen van een achtste klantprofiel, minder mensen niet ingedeeld kunnen worden in een profiel. In de nieuwe indeling kon elf procent van de klanten die in de periode

³ In tegenstelling tot bijvoorbeeld k-means-clusteranalyse, kunnen hier ook categoriale data in meegenomen worden. De variabele zwaarwegende belemmeringen wordt in de data als 1 (wel) of 0 (niet) gecodeerd.

december 2013 tot en met maart 2014 Mesis[®] hebben ingevuld, niet ingedeeld worden in een klantprofiel, terwijl dat in de indeling in zeven klantprofielen dertig procent was.

Verslavingsgevoeligheid

Om meer informatie te kunnen geven over verslavingsgevoeligheid als risicofactor in Mesis[®], hebben we twee vragen hierover toegevoegd:

- D08 Als ik me niet zo goed over mezelf voel, krijg ik zin om dingen te kopen
- D9 Veel mensen kopen dingen die niet per se nodig zijn om te leven. Aan welke dingen geeft u veel geld uit?

Als respondenten aangeven het helemaal eens te zijn met de stelling 'als ik me niet zo goed over mezelf voel, krijg ik zin om dingen te kopen' en/of aangeven veel geld uit te geven aan drank, (soft)drugs of loterijen/gokken/ online gamen, wordt verslavingsgevoeligheid als risicofactor benoemd.

Uit de analyse van verschillen tussen respondenten voor wie deze risicofactor van toepassing is (168 respondenten; 7,6 procent van het totaal) met de rest van de respondenten (in totaal 2.210 klanten die de vragenlijst hebben ingevuld binnen acht gemeenten) blijkt dat⁴:

- zij vaker gebruikmaken van verslavingszorg (24% ten opzichte van 7% in de rest van de responsgroep);
- zij vaker geen vaste verblijfplaats hebben (19% ten opzichte van 7% in de rest van de responsgroep);
- zij gemiddeld wat lager scoren op de concepten Gedrag en vaardigheden (3,3 ten opzichte van 3,5), Bereidheid (3,8 ten opzichte van 3,9), Zelfregie (3,8 ten opzichte van 3,9) en Overtuiging (3,6 ten opzichte van 3,9);
- zij vaker binnen het profiel S (zwaarwegende belemmeringen) vallen dan de rest van de respondenten (14,9% ten opzichte van 5,6% in de hele responsgroep).

Op basis van de duidelijke verschillen tussen de mensen voor wie de vragen met betrekking tot verslavingsgevoeligheid gelden en de rest van de klanten, besluiten we om verslavingsgevoeligheid als risicofactor op te nemen in Mesis[®]. In de handreiking Mesis[®] 2.0 wordt beschreven op welke manier verslavingsgevoeligheid toegevoegd wordt aan het instrument.

⁴ Alle verschillen tussen mensen voor wie de risicofactor verslavingsgevoeligheid van toepassing is en de rest van de respondenten zijn significant ($p < 0,05$).

ONDERZOEKSVERANTWOORDING LVB

3.1 Inleiding

In dit tweede deel van de onderzoeksverantwoording wordt het onderzoeksdeel beschreven met betrekking tot licht verstandelijke beperkingen (LVB). Centraal daarbij staat de vraag in hoeverre het mogelijk is om op grond van de door klanten verstrekte gegevens in Mesis[®] een beeld te krijgen van de aanwezigheid van een licht verstandelijke beperking. Bovendien is onderzocht in welke gevallen mensen met een licht verstandelijke beperking wel en niet in staat zijn om het instrument in te vullen.

3.2 Signalen van een licht verstandelijke beperking

Om te onderzoeken of met Mesis[®] een beeld gekregen kan worden van de aanwezigheid van LVB-problematiek, is een literatuurstudie uitgevoerd en zijn er gesprekken gevoerd met experts op het terrein van LVB-problematiek en met schuldhulpverleners.

LVB-signalen in Mesis[®]

De groep mensen met een LVB kan worden gedefinieerd als de groep met een IQ dat tussen de 50 en de 85 ligt. Een laag IQ is niet het enige onderscheidende kenmerk van de LVB-groep. Op hoofdlijnen hebben mensen met een LVB te maken met de volgende typen problemen:

- leerproblemen;
- beperkt sociaal aanpassingsvermogen;
- beperkte conceptuele vaardigheden;
- beperkte praktische vaardigheden.

Naar schatting behoort zestien procent van de Nederlandse bevolking tot de LVB-groep (De Beer, 2012; Bodde en Hagen, 2009). Deze personen kunnen begeleiding krijgen bij werk, wonen, administratie of sociale activiteiten door bijvoorbeeld MEE. In Mesis[®] wordt aan mensen gevraagd of ze hulpverlening vanuit MEE ontvangen. In het onderzoeksbestand waarin 2.210 klanten bij de schuldhulpverlening vanuit acht gemeenten Mesis[®] hebben ingevuld, hebben in totaal 36 mensen (1,6% van de klanten) aangegeven dat ze MEE-hulp ontvangen. Uit een vergelijking tussen deze mensen met de totale klantgroep, blijkt dat zij qua scores op de concepten en indeling in klantprofielen niet noemenswaardig afwijken van de totale klantgroep. Opvallend genoeg hebben deze mensen gemiddeld gezien ook geen afwijkende score op de leestest en de rekentest in Mesis[®] en overschatten zij zichzelf niet vaker (of minder vaak) wat betreft lezen en ordenen/prioriteren dan de andere respondenten. Op het eerste gezicht lijken de MEE-cliënten, op basis van hun antwoorden op het instrument, zich niet als één groep te onderscheiden van de overige schuldenaren.

Uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met consultants van MEE Amstel en Zaan en met Marigo Teeuwen (onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam op het gebied van LVB-problematiek), uit de bijeenkomsten die we over LVB hebben gehouden met schuldhulpverleners die werken met Mesis[®] en uit een literatuurstudie, komen we tot een selectie van de volgende LVB-signalen:

- mensen met een LVB doen vaak lang over het invullen van het instrument;
- mensen met een LVB vinden het vaak moeilijk om de vragenlijst in te vullen;
- niet alle mensen met een LVB zijn in staat om het instrument zelfstandig in te vullen en hebben hier dan ook hulp bij nodig;
- gezien de verstandelijke beperkingen van de LVB-groep, hebben ze ook een grotere kans om slecht te scoren op de leestest en de rekentest in Mesis[®];

- er bestaat een groep mensen met een LVB die verbaal vrij sterk is en gewend is te bluffen. Een indicator voor deze groep is zelfoverschatting: zij schatten hun vaardigheden hoger in dan ze zijn. Deze mensen zullen dan ook vaker hoog scoren op overschatting in Mesis[®];
- mensen met een LVB die de vragenlijst niet goed begrijpen, zullen sneller tegenstrijdige antwoorden geven.

Aan Mesis[®] zijn op basis van bovenstaand overzicht van mogelijke LVB-signalen twee vragen aan het instrument toegevoegd:

G15 Heeft u de vragenlijst samen ingevuld?

G16 Hoe vond u het om de vragenlijst in te vullen? (heel makkelijk tot heel moeilijk).

Uit de gegeven antwoorden van de totale onderzoeksgroep op de LVB-signalen blijkt dat:

- tien procent langer dan een uur doet over het invullen van Mesis[®];
- bijna zes procent aangeeft de vragenlijst moeilijk tot zeer moeilijk te vinden;
- vijftien procent de vragenlijst samen heeft ingevuld;
- veertien procent de leestest in Mesis[®] niet haalt;
- bijna dertig procent de rekentest in Mesis[®] niet haalt;
- bij acht procent sprake is van overschatting van de leesvaardigheid;
- bij veertien procent sprake is van overschatting van het vermogen tot ordenen en prioriteren;
- vijf procent tegenstrijdige antwoorden geeft.

Analyse LVB-signalen

Vervolgens hebben we onderzocht of er een consistent patroon valt te ontdekken in de antwoorden op de vragen die mogelijk wijzen op de aanwezigheid van een LVB (zie de correlatiematrix (Spearman's rho) in tabel 3.1). Hiervoor geldt dat hoe hoger de correlatie, hoe hoger de samenhang tussen de verschillende signalen.

Tabel 3.1 Samenhang LVB-signalen

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1							
2	,10**	1						
3	,07**	,20**	1					
4	,12**	,13**	,08**	1				
5	,03	,07**	-,04	,09**	1			
6	,03	,00	-,03	,74**	,06**	1		
7	,03	,01	,00	,07**	,03	,04	1	
8	,01	,05	,02	,01	,04	,00	,02	1

1 = lange invultijd 2 = moeilijk 3 = hulp bij invullen 4 = slechte score lezen 5 = slechte score rekenen 6 = overschatting lezen
7 = overschatting ordenen 8 = tegenstrijdig

** $p < 0,05$

Uit tabel 3.1 blijkt dat de verschillende LVB-signalen niet sterk met elkaar samenhangen. Het lang doen over het invullen van Mesis[®] (meer dan een uur) hangt in lichte mate samenhangt met het moeilijk vinden om de vragenlijst in te vullen, met het krijgen van hulp bij het invullen van de vragenlijst en met een slechte score op de lees- en rekentest. Overschatting en het geven van tegenstrijdige antwoorden⁵ hangt hier echter niet mee samen.

Uit de geringe onderlinge samenhang onderlinge correlaties tussen de LVB-signalen in Mesis[®], kunnen we afleiden dat er niet één samenhangende schaal voor LVB in Mesis[®] onderscheiden lijkt te kunnen worden. De LVB-signalen kunnen niet bij elkaar 'opgeteld' worden tot één LVB-indicator, maar moeten los van elkaar geïnterpreteerd worden. Oftewel, op basis van de uitkomsten van Mesis[®] kan niet geconcludeerd worden of een klant al dan niet behoort tot de LVB-doelgroep. Het ligt voor de hand om ter

⁵Tegenstrijdigheid in antwoorden hebben we voor de volgende vragen bekeken: B17 ik maak post van bijvoorbeeld de bank en het incassobureau open, B28 ik heb een overzicht van alle rekeningen die ik nog moet betalen en B32 ik weet welke brieven en andere papieren ik moet bewaren en welke ik weg kan gooien. Als mensen aangeven niet altijd hun post open te maken, maar wel een overzicht van hun rekeningen te hebben en/of te weten welke brieven ze moeten bewaren, merken we dit aan als 'tegenstrijdig'.

informatie van de schuldhulpverleners aan te geven welke LVB-signalen van toepassing zijn op de klant. Dit geeft vervolgens aanleiding voor de schuldhulpverlener om hier in het gesprek met de klant verder op door te gaan. In de onderzoekspopulatie (in totaal 2.210 respondenten) is bij bijna 34 procent van de respondenten sprake van een LVB-signaal, bij zestien procent van twee signalen, bij zeven procent van drie signalen en bij drie procent van meer dan drie signalen. Bij 39 procent van de respondenten is geen sprake van de aanwezigheid van LVB-signalen. Op welke wijze de signalen van LVB opgenomen worden in het instrument, is beschreven in de handreiking van Mesis[®] 2.0.

3.3 Invullen van Mesis[®] door mensen met een LVB

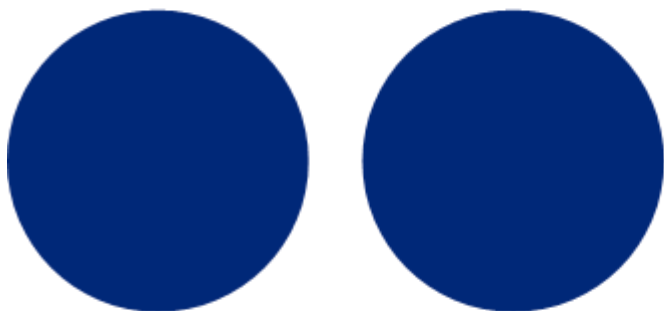
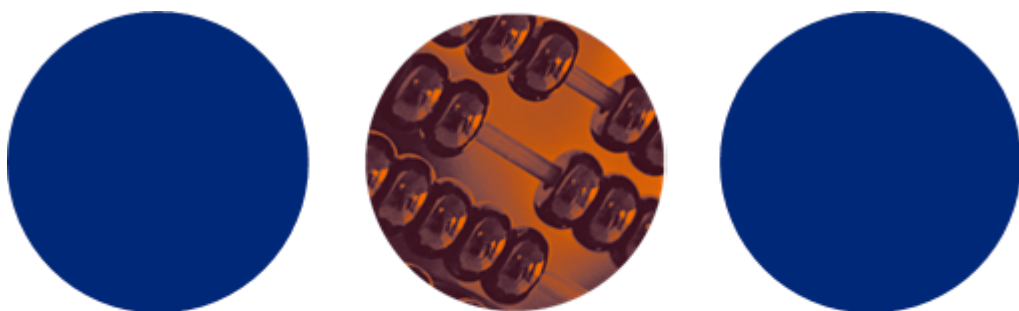
Om te onderzoeken of Mesis[®] geschikt is om ingezet te worden bij mensen met een LVB, hebben in samenwerking met MEE Amstel en Zaan tien MEE-cliënten het instrument ingevuld. Deze onderzoekswerkzaamheden en hun uitkomsten beschrijven we hieronder.

Onder begeleiding van consulents van MEE hebben de cliënten het instrument ingevuld. Vervolgens zijn in een bijeenkomst met de consulents de uitkomsten hiervan verder besproken. De algemene indruk van de MEE-consulents is dat de mensen het leuk vonden om Mesis[®] in te vullen. De uitkomsten op de concepten, risicofactoren en mate van overschatting van de eigen vaardigheden worden herkend door de consulents. De ordenen/prioriteren-test wordt als lastig ervaren, maar biedt wel interessante informatie voor MEE, vooral omdat dit een beeld geeft van de mate waarin cliënten hun eigen vaardigheden op dit terrein overschatten. Cliënten stelden tijdens het invullen regelmatig (verduidelijkings-)vragen aan de consulents. Het is dus wel belangrijk dat er voor deze doelgroep iemand aanwezig is tijdens het invullen van Mesis[®] die vragen kan beantwoorden.

De knelpunten die werden ervaren, hebben betrekking op de lengte van de vragenlijst, het feit dat het instrument veel tekst bevat en op een aantal specifieke vragen. Een groot deel van de mensen had er moeite mee om de vragenlijst in minder dan een uur af te ronden. Voor een gedeelte van de cliënten zou het behulpzaam kunnen zijn als de vragen voorgelezen worden. Een aantal vragen en antwoordmogelijkheden werden door cliënten als lastig ervaren (bijvoorbeeld ten aanzien van de categorie 'niet van toepassing'). In een volgende release van Mesis[®] wordt onderzocht in welke mate deze vragen aangepast kunnen worden.

De uitkomsten van deze eerste test met de LVB-doelgroep vormt voor MEE Amstel en Zaan aanleiding om een werkwijze te ontwikkelen rond de inzet van Mesis[®] bij cliënten met een LVB. Dit project wordt uitgevoerd in een werkplaats van het Kennisplein Gehandicaptensector en Stichting SPZ binnen het thema 'Mensen met een licht verstandelijke beperking en de transitie'. De uitkomsten van dit project worden in 2015 verwacht.

Onderzoek concurrente validiteit Mesis©

Nibud/Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Onderzoek concurrente validiteit Mesis©

Nibud, oktober 2014

Auteurs:

Tamara Madern

Minou van der Werf

Inhoud

ONDERZOEK CONCURRENTE VALIDITEIT MESIS©	2
1 INLEIDING	4
1.2 Onderzoeksvragen	4
2. KEUZE VAN HET MEETINSTRUMENT	6
2.1 Concepten in de literatuur en volgens uitvoerders	6
2.2 De meetinstrumenten	8
2.2.1 Zelfregie	8
2.2.2 Bereidheid	10
2.2.3 Overtuiging	11
2.2.4 Gedrag en vaardigheden	11
3. DE ANALYSES: SAMENHANG TUSSEN MESIS© EN MEETINSTRUMENTEN	14
3.1 De steekproef	14
3.2. Zelfregie	15
I. betrouwbaarheidsanalyse	15
I. beschrijvende analyse	15
II. Correlatieanalyse	16
III. lineaire regressieanalyse	16
3.3 Bereidheid	17
I. betrouwbaarheidsanalyse	17
II. beschrijvende analyse	18
3.4 Overtuiging	18
I. betrouwbaarheidsanalyse	19
II. beschrijvende analyse	19
III. correlatieanalyse	19
3.5 Gedrag en vaardigheden	20
I. Factoranalyse	20
II. Betrouwbaarheidsanalyse	21
IV. Beschrijvende analyse	22
V. Correlatieanalyse	22
4 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	24

1 Inleiding

Aan het Nibud is gevraagd om de concurrente validiteit van Mesis© meten. In dit deel worden de resultaten hiervan gepresenteerd.

De validiteit heeft betrekking op de geldigheid van een instrument. Bij het onderzoeken van de validiteit wordt gekeken naar de mate waarin de resultaten van een test, in dit geval Mesis© en het te meten verschijnsel met elkaar overeenkomen. Mesis© beoogt de financiële zelfredzaamheid van mensen te meten. Er zijn verschillende soorten validiteit. Het Nibud heeft onderzocht in hoeverre de 'gemeten' waarde, ook wel 'voorspellende' waarde van het instrument, overeenkomt met hoe mensen zich daadwerkelijk gedragen en wat zij scoren op vergelijkbare schalen. Deze 'voorspellende' waarde van een instrument heeft betrekking op de vraag in hoeverre met het instrument voorspeld kan worden hoe mensen zich in werkelijkheid gedragen en wat hun werkelijke houding is. Dit kan zowel in het heden (criterium wordt gemeten gelijktijdig met het afnemen van het instrument) als in de toekomst (criterium wordt een bepaalde periode later gemeten). De gelijktijdige voorspellende waarde wordt aangeduid als 'concurrente validiteit', terwijl de voorspellende waarde in de toekomst omgeschreven wordt als 'predictieve validiteit'. Wij hebben ons alleen gericht op de 'concurrente validiteit'. De keuze voor het onderzoeken van de concurrente validiteit (heden) of de predictieve validiteit (toekomst) hangt af van het doel van het instrument: ter onderbouwing van het inzetten van bepaalde interventies of als voorspeller van toekomstig succes/gedrag? Er is gekozen voor de 'concurrente validiteit', omdat Mesis© behoort tot het eerste type screeningsinstrument. Het wordt ingezet om de professional handvatten te bieden bij het bepalen van de vorm van ondersteuning die klanten nodig hebben.

Om de gelijktijdige voorspellende waarde vast te stellen is onderzocht of en in hoeverre Mesis© samenhangt met andere beschikbare gegevens die ook een indicatie zouden moeten geven van de concepten die Mesis© meet.

We kunnen concluderen dat de concepten 'zelfregie', 'overtuiging' en 'gedrag en vaardigheden' een indicatie zijn van wat zij beogen te meten en dus valide concepten zijn. Over het concept 'bereidheid' kon geen uitspraak worden gedaan. In de volgende hoofdstukken wordt toegelicht hoe we tot deze conclusie zijn gekomen. In hoofdstuk 4 staat de uitgebreide conclusie beschreven.

1.2 Onderzoeksvragen

Voor het onderzoeken van de concurrente validiteit van Mesis© is de volgende probleemstelling met bijbehorende onderzoeksvragen geformuleerd:

Wat is de gelijktijdige voorspellende waarde van Mesis©?

- a) Komen de scores van mensen op de concepten in het instrument overeen met concepten die wij hebben gemeten in het kader van de validatie van het instrument?
- b) In hoeverre speelt sociale wenselijkheid een rol bij het invullen van het instrument?

Onderzoeksvraag b is een verdere uitwerking van a. Als de antwoorden afwijken, kan dat te maken hebben met sociale wenselijkheid. Er is gestart met het onderzoeken van onderzoeksvraag a.

Zoals te lezen in onderzoeksvraag a, is er niet gekozen voor een overkoepelende meting van de mate van 'financiële zelfredzaamheid' van mensen. De reden daarvoor is tweeledig. Als *eerste* is er geen bestaand getoetst instrument om financieel zelfredzaam gedrag te meten. De niet-gevalideerde vragenlijsten die er zijn hebben vaak een andere insteek dan Mesis© en zijn erg lang. Het Nibud gebruikt in haar onderzoeken de Nibud-competenties als uitgangspunt, maar geeft nooit een totaaloordeel over de 'financiële zelfredzaamheid' van de consument. Ook Wijzer in geldzaken geeft in haar onderzoeken geen totaaloordeel over de 'financiële zelfredzaamheid' van de consument. Bovendien nemen beide partijen niet alleen de financiële zelfredzaamheid op dit moment mee, zij kijken ook naar de 'financiële zelfredzaamheid' in de toekomst. Mesis© richt zich echter op de schuldenproblematiek en de 'financiële zelfredzaamheid' op de korte en middellange termijn.

Als *tweede* argument om niet een totaalscore van de 'financiële zelfredzaamheid' te valideren, maar de concepten, is dat Mesis© juist de concepten als leidraad aan de professional meegeeft. Op basis van de vier losse concepten (namelijk 'zelfregie' 'bereidheid', 'overtuiging' en 'gedrag en vaardigheden') gaat de professional het gesprek met de cliënt aan. De score op de concepten zijn dus leidend.

In hoofdstuk 2 wordt de keuze voor de vragenlijsten die zijn gebruikt voor de validatie toegelicht. Hoofdstuk 3 beschrijft de analyses. In hoofdstuk 4 staan de conclusies en aanbevelingen.

2. Keuze van het meetinstrument

Mesis© is een instrument dat tot doel heeft een agenda te leveren voor het gesprek dat een schulddienstverlener met een cliënt voert over diens schulden en de wijze waarop aan een oplossing daarvan gewerkt kan worden. Op basis van de uitkomsten van dit gesprek maken schulddienstverlener en cliënt samen een keuze omtrent de in te zetten interventies of de vorm van ondersteuning. Het onderzoeken van de concurrente validiteit ligt hier dan ook voor de hand. Mesis© onderscheidt vier concepten, 'zelfregie', 'bereidheid', 'overtuiging' en 'gedrag en vaardigheden'. Om de concurrente validiteit te bepalen, moeten we via andere criteria vaststellen hoe de cliënt op dat moment scoort op deze concepten. Dat betekent dat we moeten nagaan aan de hand van welke criteria we dat willen en kunnen doen.

De eerste stap is dus vaststellen welke criteria er zijn om de concepten uit Mesis© te meten. Voorwaarden hierbij zijn dat de gegevens ook voorhanden moeten zijn en dat de belasting van de cliënt en de dienstverlener minimaal moeten zijn. Deze fase heeft een lijst van criteria opgeleverd, waarmee de concurrente validiteit vastgesteld kan worden. Per criterium is tevens vastgesteld hoe de desbetreffende gegevens verkregen zullen worden.

Om de concurrente validiteit te kunnen bepalen zullen twee stappen worden ondernomen:

- 1) literatuurstudie en bevragen uitvoerders over financiële zelfredzaamheid en de vier concepten;
- 2) meetinstrumenten kiezen die de concepten kunnen meten en deze toegankelijk maken voor dit project

2.1 Concepten in de literatuur en volgens uitvoerders

De literatuurstudie en de gesprekken met uitvoerders en wetenschappers moeten niet alleen een meetinstrument opleveren, maar tevens inzicht geven in de manier waarop de gegevens te verzamelen zijn.

Er is gestart met een literatuurstudie naar het totaalconcept van 'financiële zelfredzaamheid'. Zoals eerder aangegeven bleken geen gevalideerde vragenlijsten voorhanden die de 'financiële zelfredzaamheid' van een cliënt kunnen meten. Daarop is besloten te onderzoeken of er per concept wel een gevalideerde vragenlijst beschikbaar is. Dr. L.M. van der Knaap, Universitair hoofddocent bij INTERVICT, Universiteit van Tilburg, is betrokken geweest bij deze keuze. Met haar is gekeken hoe financiële zelfredzaamheid te meten is. We zijn tot de conclusie gekomen dat 'financiële zelfredzaamheid' niet één concept is. Dit is ook de reden dat Mesis© in verschillende concepten uiteen valt. Daarop is, samen met Dr. Van der Knaap, besloten om de losse concepten uit Mesis© te valideren die tezamen de mate van financiële zelfredzaamheid

van een persoon bepalen. Deze keuze is voorgelegd aan de andere wetenschappers die bij dit project betrokken zijn. Zij hadden geen bezwaar.

Ook gevalideerde vragenlijsten voor de concepten bleken niet één op één beschikbaar. Er zijn echter wel gevalideerde vragenlijsten die dicht tegen de concepten aanliggen óf binnen een ander werkveld zijn gebruikt.

Op basis van de literatuurstudie is gekozen om 'zelfregie' te valideren aan de hand van 'general self-efficacy' en 'locus of control'. Voor zelfregie als totaal concept bestaat geen gevalideerde schaal, daarom is gekozen voor deze twee concepten die daar dicht tegen aan liggen. 'Locus of control' gaat over de subjectieve beleving van de hoeveelheid controle die iemand denkt te hebben over de uitkomsten van zijn eigen gedrag (van Hooft en Crossley, 2008). Personen met een interne 'locus of control' hebben het gevoel dat zij grotere controle hebben over de uitkomsten van hun gedrag. Personen met een externe 'locus of control' schrijven de gevolgen juist niet toe aan het eigen gedrag maar aan externe invloeden zoals machtige andere personen, geloof of geluk (Rotter, 1966). 'Self-efficacy' is de verwachting die mensen hebben over hun eigen vermogen om bepaald gedrag te kunnen uitvoeren (Lechner, Kremers, Meertens & De Vries, 2010), ofwel het zelfvertrouwen in dat bepaalde gedrag.

Voor het concept 'bereidheid' is geen schaal gevonden als het gaat om het aanpassen van uitgaven. Binnen andere velden zijn er wel verschillende schalen. Er is gekozen om de 'Readiness to change questionnaire' (Defeuntjes-Merillas, DeJong & Schippers, 2002), aan te passen. Deze schaal is eigenlijk gericht op alcoholgebruik en is door ons omgeschreven naar het verlagen van uitgaven.

Het concept 'overtuiging' sluit aan bij de 'Attitude to debt scale' (Lea, Webley & Walker, 1995). In deze schaal staat de houding ten opzichte van lenen en schulden centraal. Ook in Mesis© wordt hier naar gekeken.

Tot slot 'gedrag en vaardigheden': ook hier is geen standaard-schaal beschikbaar. Voor de validatie van dit concept is gebruik gemaakt van de input van de klankbordgroep. Op basis van de vragen uit Mesis© en de Nibud-competenties voor financiële zelfredzaamheid is een lijst van punten samengesteld die we zouden willen meten om vast te stellen welk gedrag iemand vertoont.

Parallel aan de literatuurstudie, is in september 2013 een expertmeeting georganiseerd waaraan acht uitvoerders (schuldhulpverleners) uit vier gemeenten die werken met Mesis© hebben deelgenomen. In deze sessie is gevraagd naar de mogelijkheden om via dossieranalyse de concepten te toetsen. Dit was volgens de uitvoerders bijna niet mogelijk, omdat de dossiers te weinig informatie bevatten naast Mesis©. Het instrument wordt juist als leidraad gebruikt en daarmee wordt een groot deel van de informatie verzameld. De leden van de klankbordgroep gaven aan dat zij mogelijkheden zagen voor het afnemen van een korte extra vragenlijst bij de cliënten of voor observaties bij

de groepsintake gesprekken. Deze laatste vinden alleen plaats in Amsterdam en Utrecht.

Op basis van de literatuurstudie, de adviezen van de uitvoerders en wetenschappers en de eerder gemaakte probleemanalyse, concluderen we dat we om de validiteit te meten de vier losse concepten gemeten moeten worden. Daarnaast hebben we moeten concluderen dat dit alleen mogelijk is als we extra vragen aan de cliënten voorleggen of extra observaties doen. Dossieranalyse zou te weinig informatie bevatten. Gesprekken met professionals zijn geen optie, omdat zij de Mesis© resultaten hebben gelezen en dus niet meer objectief zijn. Het concept 'gedrag en vaardigheden' meten we aan de hand van observaties. Op die manier kunnen we het gedrag zien. Dit is het enige concept waar dit mogelijk is, binnen de setting van de schulddienstverlening. De andere drie concepten zijn alleen zichtbaar bij langdurige observaties in de privé-situatie. Daarom is gekozen om de Mesis©-invullers een aantal extra vragen voor te leggen. In eerste instantie hebben we dat op papier laten doen, maar dit heeft te weinig betrouwbare resultaten opgeleverd. Daarom zijn de vragen tijdelijk aan Mesis© toegevoegd.

2.2 De meetinstrumenten

Zoals in de vorige paragraaf te lezen is hebben we na de literatuurstudie, in overleg met de wetenschappers en de uitvoerders, besloten om de concepten 'zelfregie' en 'overtuiging' te meten met bestaande schalen. 'Bereidheid' wordt gemeten met een schaal die we aanpassen naar uitgaven verlagen en 'gedrag en vaardigheden' meten we door middel van een verkorte observatielijst opgesteld aan de hand van de Nibud-competenties en gesprekken met de uitvoerders.

De vragenlijsten zijn voorgelegd aan Bureau Taal en door hen vertaald naar taalniveau A2, zodat deze hetzelfde taalniveau hebben als alle andere vragen in Mesis©. Enkele vragen uit de bestaande vragenlijst zijn daarbij vervallen, omdat ze te abstract waren. Hieronder volgt een bespreking van de vragen van de Mesis©-concepten en van de validatie-schaal per concept.

2.2.1 Zelfregie

In Mesis© wordt het concept 'zelfregie' gemeten door de volgende vijf vragen:

1. Ik weet hoe ik nieuwe schulden kan voorkomen.
2. Ik moet zelf mijn eigen schulden oplossen.
3. Ik ga vanaf nu geen nieuwe schulden meer maken.
4. Het gaat mij lukken om vanaf nu elke maand mijn huur, energie en zorgverzekering te betalen.
5. Ik wil mijn problemen niet meer zelf oplossen. Anderen moeten dat voor mij doen.

Om dit concept te valideren is gekozen voor de 'Interne Locus of control schaal' (afgeleid van Rotter, 1966) en 'Dutch General self-efficacy Scale' (Teeuw, Schwarzer en Jerusalem, 1994).

'Locus of control'

'Locus of control' gaat over de subjectieve beleving van de hoeveelheid controle die iemand denkt te hebben over de uitkomsten van zijn eigen gedrag (van Hooft en Crossley, 2008). Personen met een interne 'locus of control' hebben het gevoel dat zij grotere controle hebben over de uitkomsten van hun gedrag. Personen met een externe 'locus of control' schrijven de gevolgen juist niet toe aan het eigen gedrag maar aan externe invloeden zoals machtige andere personen, geloof of geluk (Rotter, 1966).

Interne Locus of control schaal

1. Ik heb gemerkt dat ik niets kan veranderen aan de dingen die gebeuren.
2. Als ik iets moet beslissen, denk ik vaak: 'Het is niet nodig om goed na te denken. Ik kan ook een muntje opgooien en zo beslissen.'
3. Je moet geluk hebben om een goede baan te krijgen. Want je moet op het juiste tijdstip op de juiste plek zijn.
4. Het is niet slim om plannen te maken voor lange tijd. Want bij de meeste dingen moet je gewoon geluk hebben.
5. Gaat het goed met mij? Dan denk ik dat het komt doordat ik geluk gehad heb.
6. Als je succes hebt, dan komt dat vooral doordat je geluk had.
7. Ik denk vaak dat ik weinig kan veranderen aan de dingen die met mij gebeuren.
8. Ga ik goed met andere mensen om? Dan komt dat vooral door hoe de andere mensen zich voelen. Het maakt niet uit wat ik doe.

De respondenten konden kiezen uit vijf verschillende antwoordcategorieën. Deze vijfpuntsschaal loopt van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'.

De volgende vragen zijn vervallen:

- Het is lastig voor de gewone man om invloed te hebben op wat politici doen.
- Ik denk dat het leven vooral één grote gok is.
- Het heeft geen zin om je veel zorgen te maken over dingen, het lot bepaalt.

'Self-efficacy'

'Self-efficacy' is de verwachting die mensen hebben over hun eigen vermogen om bepaald gedrag te kunnen uitvoeren (Lechner e.a., 2010), ofwel het zelfvertrouwen in dat bepaalde gedrag.

Dutch General self-efficacy Scale

1. Als ik genoeg mijn best doe, kan ik alle problemen oplossen.
2. Soms doet iemand dingen waardoor het moeilijker is om te krijgen wat ik wil. Dan vind ik toch manieren om te krijgen wat ik wil.
3. Ik vind het makkelijk om te doen en te bereiken wat ik van te voren heb bedacht.
4. Ik weet dat ik verstandig reageer als er iets gebeurt wat ik niet verwachtte.
5. Als er iets gebeurt wat ik niet verwacht, vind ik altijd een oplossing.
6. Ik kan de meeste problemen oplossen als ik er mijn best voor doe.
7. Ik blijf kalm als ik problemen krijg. Want ik weet dat ik problemen kan oplossen.
8. Als ik een probleem krijg, heb ik meestal meerdere oplossingen.

9. Als ik een groot probleem heb, weet ik meestal wat ik moet doen.
10. Wat er ook gebeurt, er is altijd een oplossing.

De respondenten konden kiezen uit vijf verschillende antwoordcategorieën. Deze vijf puntsschaal loopt van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'.

2.2.2 Bereidheid

In Mesis© wordt het concept 'bereidheid' gemeten door de volgende zeven vragen:

1. Ik geef minder geld uit aan hobby's, want ik heb schulden.
2. Ik ga niet uit, zo bespaar ik geld.
3. Ik ga deze maand minder geld uitgeven aan kleding, vakantie, uitgaan of eten. Dan houd ik meer geld over.
4. Ik wil minder geld uitgeven aan hobby's. Zo kan ik mijn schulden verminderen.
5. Ik wil minder geld uitgeven aan roken. Zo kan ik mijn schulden verminderen.
6. Ik wil minder geld uitgeven aan huisdieren. Zo kan ik mijn schulden verminderen.
7. Ik wil mijn schulden terugbetalen door (meer) te gaan werken.

Bij sommige items is er een antwoordmogelijkheid 'niet van toepassing'.

Om dit concept te valideren is gekozen voor de 'Readiness to change questionnaire' (Defeuntes-Merillas e.a., 2002). Deze vragenlijst is gericht op alcoholgebruik en is omgeschreven naar het verlagen van uitgaven.

Readiness to change questionnaire

1. Ik vind niet dat ik te veel geld uitgeef.
2. Ik probeer nu minder geld uit te geven dan vroeger.
3. Soms denk ik dat ik minder geld zou moeten uitgeven.
4. Ik gebruik mijn tijd liever niet om na te denken over de dingen die ik koop en moet betalen.
5. Ik ben sinds kort mijn geld gaan uitgeven aan andere dingen.
6. Iedereen kan gemakkelijk zeggen dat ze minder geld uitgeven. Maar ik doe het echt.
7. Ik zou moeten nadenken over minder geld uitgeven.
8. Soms geef ik te veel geld uit. Daardoor krijg ik problemen.
9. Ik hoef niet na te denken of ik minder dingen moet kopen.
10. Ik ben bezig om mijn geld aan andere dingen uit te geven.
11. Het helpt voor mij niets als ik minder geld uitgeef.

De respondenten konden kiezen uit vijf verschillende antwoordcategorieën. Deze vijf puntsschaal loopt van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'.

De vraag 'Ik geniet van mijn aankopen maar soms geef ik teveel uit' is vervallen. Deze vraag is te abstract.

2.2.3 Overtuiging

In Mesis© wordt het concept 'overtuiging' gemeten door de volgende zes vragen:

1. Het heeft geen zin om te veranderen. Ik krijg toch wel schulden.
2. Ik moet wel schulden maken. Anders kan ik geen leuke dingen doen.
3. Mijn omgeving vindt het normaal om geld te lenen.
4. Mijn omgeving vindt het niet nodig om zuinig met geld te zijn.
5. Soms is het nodig om geld te lenen, ook als je niet zeker weet of je het kunt terugbetalen.
6. Schulden horen bij het leven.

Om dit concept te valideren is de 'Attitude to debt scale' (Lea e.a., 1995) gebruikt.

1. Geld lenen is goed. Want daardoor kan ik meer van het leven genieten.
2. Het is een goed idee om nu iets te hebben en er later pas voor te betalen.
3. Het is fout om iets te kopen en er pas later voor te betalen.
4. Ik wil geen eten kopen en daar later pas voor betalen. Dan heb ik liever honger.
5. Als ik iets duurs wil kopen, dan doe ik dat niet meteen. Ik denk goed na wanneer dat kan.
6. Het is nooit goed om een schuld te hebben.
7. Het is heel normaal om nu iets te kopen en het later te betalen. Dat doet bijna iedereen.
8. Het is beter om geld te lenen dan dat de kinderen geen sinterklaascadeaus hebben.
9. Het is belangrijk te leven van het geld dat je hebt.
10. Als ik geld geleend heb, betaal ik dit zo snel mogelijk terug.
11. Ik vind dat veel mensen te veel schulden hebben
12. Het is te makkelijk voor mensen om een credit card te krijgen.
13. Ik houd er niet van om geld te lenen.
14. Ik vind het goed om geld te lenen voor kleren voor de kinderen.

De respondenten konden kiezen uit vijf verschillende antwoordcategorieën. Deze vijfpuntsschaal loopt van 'helemaal oneens' tot 'helemaal eens'.

De volgende vragen zijn vervallen:

- Ik ga nogal avontuurlijk om met mijn geld
- Ook als ik weinig verdien, moet ik iedere maand een beetje sparen. Dat is belangrijk.
- Soms is het goed om geld te lenen.

2.2.4 Gedrag en vaardigheden

In Mesis© wordt het concept 'gedrag en vaardigheden' gemeten door de volgende zestien vragen:

1. Ik heb een overzicht van alle rekeningen die ik nog moet betalen.
2. Ik houd bij waar ik mijn geld aan uitgeef.
3. Ik bewaar alle belangrijke informatie in mappen.
4. Ik weet hoeveel geld ik elke maand kan uitgeven.
5. Ik weet welke brieven en andere papieren ik moet bewaren en welke ik weg kan gooien.
6. Ik kan een overzicht maken van mijn inkomsten, uitgaven en schulden.

7. Kunt u dat goed? Met geld omgaan.
8. Kunt u dat goed? Mijn geldzaken en post bijhouden.
9. Kunt u dat goed? Mijn uitgaven bijhouden.
10. Ik vergeet rekeningen te betalen.
11. Ik heb de afgelopen twee maanden al mijn vaste lasten betaald.
12. Ik maak post van bv de bank of het incassobureau open.
13. Ik maak afspraken met bedrijven of personen die nog geld van mij krijgen.
14. Ik betaal mijn vaste lasten met automatische incasso.
15. Ik kan mijn schulden zelf oplossen, als ik daarvoor tips krijg.
16. Als ik iets beloof, doe ik dat ook.

Voor de validatie van dit concept is gebruik gemaakt van de input van de klankbordgroep. Op basis van de Nibud-competenties en deze input is een observatie formulier opgesteld. De observaties zijn uitgevoerd door onderzoekers van Nibud en Regioplan.

Observatie formulier 'gedrag en vaardigheden'

Overzicht en inzicht

1. Is de post geopend?
Ja - Deels - Nee
2. Heeft de klant een eigen systeem?
Ja - Deels - Nee
3. Heeft de klant speciaal voor deze bijeenkomst zijn post op orde gemaakt, of heeft hij dit al langere tijd (op orde is ook speciaal voor nu geopend)?
Voorafgaand – altijd – pas tijdens workshop aan de slag
4. Heeft de klant zijn gehele administratie bij zich?
Ja - Deels - Nee
5. Weet de klant hoeveel hij per maand aan vrij besteedbaar inkomen heeft (netto inkomen – vaste lasten)?
Ja - Ongeveer - Nee

Achterstanden

6. Heeft de klant zijn nog te betalen rekening gescheiden van oude rekeningen? Denk hierbij ook aan rekeningen die zijn overgedragen aan incasso, die door de incasserende partij ingebrachte rekening moet je dan betalen en niet de oorspronkelijke rekening.
Ja - mee bezig tijdens de workshop - Nee
7. Heeft de klant een overzicht per schuldeiser van de openstaande bedragen?
Ja - Deels - Nee

8. Heeft de klant een overzicht van alle schulden?
Ja - Deels - Nee
9. Heeft de klant brieven van alle schuldeisers genoemd onder 7 en 8 bij zich?
Ja - Deels - Nee
10. Heeft de klant achterstand bij de huur?
Ja meerdere maanden - ja, tot 2 maanden - nee
11. Heeft de klant achterstand bij de zorgverzekering?
Ja, aangemeld Zorginstituut Nederland - Ja, enkele - Nee
12. Heeft de klant achterstand bij de energieleveranciers?
Ja, afsluiting dreigt -Ja, maar nog geen dreigende afsluiting - Nee
13. Heeft de klant in de afgelopen paar maanden wel de huur, zorgverzekering en energie betaald?
Ja - Deels - Nee
14. Heeft de klant betalingsregelingen getroffen?
Ja - Deels - Nee

Algemene vaardigheden

15. Heeft de klant moeite met Nederlands lezen?
Ja - Een beetje - Nee
16. Heeft de klant tijdens de workshop moeite om zijn post te prioriteren?
Ja - Een beetje - Nee
17. Heeft de klant hulp bij het regelen van zijn geldzaken?
o Nee
o Ja, namelijk.....

3. De analyses: samenhang tussen Mesis© en meetinstrumenten

In dit hoofdstuk staan de uitkomsten van de validatie beschreven. In de volgende paragraaf wordt gestart met de beschrijving van de steekproef. In paragraaf 3.2 tot en met 3.5 worden de analyses per concept besproken.

3.1 De steekproef

Eind januari is gestart met de observaties, deze zijn eind april gestopt. De vragenlijsten zijn door de respondenten ingevuld vanaf 14 juli tot en met 12 september 2014.

Voordat we zijn gestart met de dataverzameling is eerst een analyse gedraaid op het Mesis© bestand om te onderzoeken of er significante verschillen zitten tussen de gemeenten en de uitkomsten uit Mesis©. Dit bleek niet het geval. Er is dus geen sprake van een regio-effect. Daardoor was het mogelijk om de vragenlijst aan een gemeente te koppelen. In tabel 1 zijn de aantallen respondenten per gemeente en per concept weergegeven.

Tabel 1: Aantal respondenten per gemeente, per concept

Gemeente	Aantal zelfregie	Aantal bereidheid	Aantal overtuiging	Aantal gedrag en vaardigheden
Almere		244		
Amsterdam ABC West			77	19
Amsterdam Centram	42			41
Capelle aan de IJssel	46			
Den Haag	43			
Drechtsteden			160	
Kredietbank Hilversum		140		
Stuurman Hilversum			48	
Stuurman Nijmegen		11		
Utrecht	154			84
Totaal	285	395	285	144

Bij zelfregie zijn zeven personen uit de dataset verwijderd, zij hadden niet alle vragen ingevuld. Bij bereidheid is er één persoon met missende antwoorden, bij gedrag en vaardigheden veertien personen en bij overtuiging zijn drie personen verwijderd uit de

dataset, vanwege ontbrekende antwoorden en zijn dus niet meegenomen in de analyses.

3.2. Zelfregie

Om het concept 'zelfregie' met de door ons geselecteerde vragenlijst te vergelijken zijn de volgende analyses zijn uitgevoerd.

- I. Schatting van de betrouwbaarheid van de concepten (Cronbach's alpha)
- II. Beschrijvende analyse van het concept: minimum, maximum en de gemiddelde waarden en de spreiding van de schalen
- III. Samenhang tussen het concept in Mesis© en de gebruikte schalen d.m.v. correlatieanalyse
- IV. Samenhang tussen het concept in Mesis© en de gebruikte schalen d.m.v. lineaire regressie

I. betrouwbaarheidsanalyse

Van de concepten onderzoeken we de betrouwbaarheid. Een betrouwbare vragenlijst houdt in dat de scores op de vragenlijst onder dezelfde condities herhaalbaar en voldoende nauwkeurig zijn. We schatten de betrouwbaarheid van de concepten met behulp van Cronbach's alpha. Als grenswaarde hanteren we een alpha van ,60. Een waarde van ,60 of hoger impliceert een voldoende betrouwbaarheid van het concept. Zoals blijkt uit tabel 2, zijn alle concepten die gebruikt zijn voor de validatie voldoende betrouwbaar.

Tabel 2: Schatting van de betrouwbaarheid (n=278)

Concept	Cronbach's alpha	Aantal items
General self-efficacy	,811	11
Locus of control	,840	8
Zelfregie Mesis©	,659	5

I. beschrijvende analyse

In tabel 3 zijn de beschrijvende waarden van de het concept 'zelfregie', 'locus of control' en 'general self-efficacy' opgenomen. Het betreft de waarden van de steekproef.

Tabel 3: Beschrijvende waarden validatie concepten (n=278)

Concept	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Spreiding (sd)
General self-efficacy	1,18	5,00	3,33	0,56
Locus of control	1,00	5,00	3,43	0,69
Zelfregie Mesis©	1,00	5,00	4,10	0,67

II. Correlatieanalyse

Om te bepalen of er samenhang is tussen de verschillende gemeten concepten is er een correlatieanalyse uitgevoerd. Hiermee kunnen we ook vaststellen of de concepten wel iets anders meten. Eén betekent dat de concepten precies gelijk zijn.

Tabel 4: Correlatieanalyse (n=278)

	General Self- efficacy	Locus of control	Mesis© validatie
General Self- efficacy	1	,151 *	,371 **
Locus of control	,151 *	1	,284 **
Zelfregie Mesis©	,371 **	,284 **	1

Significantieniveau: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001.

Uit de tabel blijkt dat er een significante positieve correlatie (of positieve samenhang) is. Dit betekent dat een hoge score op het ene concept samenhangt met een hoge score op het andere concept. Een correlatie tussen de ,10 en ,29 is een kleine correlatie, een correlatie tussen de ,30 en de ,49 is een matige correlatie. De correlaties zijn allemaal significant. Dit betekent dat de concepten met elkaar samenhangen. Echter, uit de hoogtes van de correlaties blijkt dat de samenhang niet heel sterk is.

III. lineaire regressieanalyse

Om te bepalen of de via de vragenlijsten gemeten concepten en de concepten uit Mesis© samenhangen is een lineaire regressie uitgevoerd. Dit gaat een stap verder dan de correlatie. In een correlatie wordt alleen de samenhang tussen twee variabelen gemeten. Door de regressie, kunnen we analyseren of 'general self-efficacy' en 'locus of control' samenhangen met 'zelfregie'. De uitkomsten van de regressie staan in tabel 5.

Tabel 5: Lineaire regressieanalyse concept zelfregie (n=278)

	B	S.E
Constant	1,981 ***	0,266
General self-efficacy	0,404 ***	0,066
Locus of control	0,226 ***	0,053
Adj. R ²	0,184	
F	32,320 ***	

Significantieniveau: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001.

De uitkomsten zijn significant en berusten dus niet op toeval, dit geldt zowel voor het gehele model (de F-waarde) als voor de onafhankelijke variabelen, de 'general self

efficacy' en de 'locus of control' schaal. De B-waarde geeft de richting en de kracht van de variabele weer. S.E. is de standard error; de standaardafwijking van het steekproefgemiddelde. De Adj. R^2 is een maat waarmee een schatting wordt gegeven van de proportie van de verklaarde variantie. Dit houdt in dat de door ons gekozen schalen ongeveer 18 procent verklaren van de variantie in zelfregie. 82 procent wordt dus niet door deze schalen verklaard. Bij zelfregie spelen dus ook andere processen naast 'self-efficacy' en 'locus of control'.

De concepten hangen dus met elkaar samen, maar verklaren niet heel veel. Zelfregie is niet gelijk aan de 'general self efficacy' en de 'locus of control'. Het is een ander concept maar zegt wel degelijk iets over de mate waarin iemand denkt iets aan de situatie te kunnen doen (general self efficacy) en de mate waarin iemand zich verantwoordelijk voelt (locus of control).

3.3 Bereidheid

Om het concept 'bereidheid' met de door ons geselecteerde vragenlijst te vergelijken zijn de volgende analyses zijn uitgevoerd.

- I. Schatting van de betrouwbaarheid van de concepten (Cronbach's alpha)
- II. Beschrijvende analyse van het concept: minimum, maximum en de gemiddelde waarden en de spreiding van de schalen

I. betrouwbaarheidsanalyse

Van de concepten onderzoeken we de betrouwbaarheid. Een betrouwbare vragenlijst houdt in dat de scores op de vragenlijst onder dezelfde condities herhaalbaar en voldoende nauwkeurig zijn. We schatten de betrouwbaarheid van de concepten met behulp van Cronbach's alpha. Als grenswaarde hanteren we een alpha van ,60. Een waarde van ,60 of hoger impliceert een voldoende betrouwbaarheid van het concept. De schaal die we hebben gebruikt bestaat uit twee sub-schalen. Hierbij is aangesloten bij de wijze waarop de schaal geconstrueerd is in het artikel van Defuentes-Merillas e.a. (2002). De concepten zijn onvoldoende betrouwbaar, zie tabel 6. Vervolgens is met een factoranalyse de interne structuur van de vragenlijst verder onderzocht. Hiervoor hebben we een principale componentenanalyse met een oblique rotatie (promax) ¹ uitgevoerd. Ook hier kwamen geen betrouwbare factoren uit. Omdat het validatie-concept onbetrouwbaar is kunnen er geen analyses worden gedaan om de samenhang te bepalen. Wij kunnen dan ook geen uitspraak over de validiteit van dit concept doen. Dit betekent dat alleen dit onderdeel van Mesis© niet gevalideerd kan worden. Het heeft geen consequenties voor de validatie van de andere concepten in Mesis©.

¹ Oblique rotatie wordt uitgevoerd als de factoren onderling samenhang vertonen. De concepten van Mesis© hangen met elkaar samen. We voeren daarom een oblique rotatie uit.

Tabel 6: Schatting van de betrouwbaarheid

Concept	Cronbach's alpha	Aantal Items
Bereidheid-validatie schaal 1	,431	7
Bereidheid-validatie schaal 2	,297	4
Bereidheid-Mesis©	,584	7

II. beschrijvende analyse

Voor de volledigheid zijn in tabel 7 de beschrijvende waarden van de het concept 'bereidheid-Mesis©' en het concept 'bereidheid-validatie' opgenomen. Het betreft de waarden van de steekproef. Echter zoals aangegeven is het validatie-concept onbetrouwbaar en kunnen er geen verdere analyses worden gedaan om de samenhang te bepalen.

Tabel 7: Beschrijvende waarden validatie concepten (n=394)

Concept	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Spreiding (sd)
Bereidheid-validatie schaal 1	1,29	4,71	3,02	,56
Bereidheid-validatie schaal 2	1,00	5,00	3,15	,56
Bereidheid-Mesis©	2,29	5,00	3,83	,59

3.4 Overtuiging

Om het concept 'overtuiging' met de door ons geselecteerde vragenlijst te vergelijken zijn de volgende analyses zijn uitgevoerd.

- I. Schatting van de betrouwbaarheid van de concepten (Cronbach's alpha)
- II. Beschrijvende analyse van het concept: minimum, maximum en de gemiddelde waarden en de spreiding van de schalen
- III. Samenhang tussen het concept in Mesis© en de gebruikte schaal d.m.v. correlatieanalyse
- IV. Samenhang tussen het concept in Mesis© en de gebruikte schaal d.m.v. lineaire regressie

I. betrouwbaarheidsanalyse

Van de validatie concepten onderzoeken we de betrouwbaarheid. Een betrouwbare vragenlijst houdt in dat de scores op de vragenlijst onder dezelfde condities herhaalbaar en voldoende nauwkeurig zijn. We schatten de betrouwbaarheid van de concepten met behulp van Cronbach's alpha. Als grenswaarde hanteren we een alpha van ,60. Een waarde van ,60 of hoger impliceert een voldoende betrouwbaarheid van het concept. Zoals blijkt uit tabel 8, zijn alle concepten voldoende betrouwbaar.

Tabel 8: Schatting van de betrouwbaarheid (n=282)

Concept	Cronbach's alpha	Aantal items
Overtuiging-validatieschaal	,731	14
Overtuiging-Mesis©	,636	6

II. beschrijvende analyse

In tabel 9 zijn de beschrijvende waarden van de het concept 'overtuiging' en de 'attitude to debt-scale' opgenomen. Het betreft de waarden van de steekproef.

Tabel 9: Beschrijvende waarden validatie concepten (n=282)

Concept	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Spreiding (sd)
Overtuiging-validatieschaal	2,50	5,00	3,89	0,47
Overtuiging-Mesis©	1,33	5,00	3,86	0,59

III. correlatieanalyse

Om te bepalen of het via de vragenlijst gemeten concept en het concept uit Mesis© samenhangen, is een correlatieanalyse uitgevoerd, zie tabel 10.

Tabel 10: Correlatieanalyse (n=282)

	Overtuiging Mesis©	Overtuiging validatie
Overtuiging validatieschaal	,413 **	1
Overtuiging Mesis©	1	,413 **

Significantieniveau: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001.

Uit de tabel blijkt dat er een significante² positieve correlatie (of positieve samenhang) is. Dit betekent dat een hoge score op het ene concept samenhangt met een hoge score op het andere concept. Een correlatie tussen de ,30 en de ,49 is een matige correlatie. De concepten hangen dus wel samen, maar niet heel sterk. Dit betekent dat

² Er wordt gesproken van een significante uitkomst als deze uitkomst in sterke mate de veronderstelling ondersteunt dat het waargenomen effect niet door toeval is ontstaan.

de validatieschaal een goede indicatie is dat Mesis© daadwerkelijk de overtuiging meet, maar dat Mesis© niet precies hetzelfde meet als de validatieschaal.

3.5 Gedrag en vaardigheden

Om het concept 'gedrag en vaardigheden met de door ons uitgevoerde observaties te vergelijken zijn de volgende analyses zijn uitgevoerd.

- I. Factoranalyse
- II. Schatting van de betrouwbaarheid van de concepten (Cronbach's alpha)
- III Beschrijvende analyse van het concept: minimum, maximum en de gemiddelde waarden en de spreiding van de schalen
- IV Samenhang tussen het concept in Mesis© en de gebruikte schaal voor de validatie d.m.v. een correlatie

I. Factoranalyse

Om te bepalen of de ontwikkelde observatieschaal uit één of meerdere factoren bestaat, is een factoranalyse uitgevoerd. Hiervoor hebben we een principale componenten analyse met een oblique rotatie uitgevoerd. Het uiteindelijk aantal factoren bepalen we op basis van de grafiek met 'eigenwaarden'³. Op basis van de factorladingen hebben we onderzocht welke vragen bij de verschillende factoren (concepten) horen. Hoe hoger de factorlading, hoe beter een vraag hoort bij een factor. Als vuistregel wordt veelal gehanteerd dat een factorlading minimaal ,30 dient te bedragen. Vragen die op geen van de factoren een factorlading van hoger dan ,30 hebben, kunnen uit de concepten verwijderd worden.

Voor de factoranalyse is één variabele verwijderd omdat het antwoordpatroon niet overeenkwam met een soortgelijke vraag. Het gaat hier om vraag 3: 'Heeft de klant speciaal voor deze bijeenkomst zijn post op orde gemaakt, of heeft hij dit al langere tijd (op orde is ook speciaal voor nu geopend)?'. Het antwoordpatroon van deze vraag kwam niet overeen met het antwoord op vraag 1: 'Is de post geopend?'. Omdat vraag 3 een meer subjectieve interpretatie van de situatie vraagt dan vraag 1, is ervoor gekozen om vraag 1 mee te nemen en vraag 3 uit te sluiten.

Daarnaast zijn drie variabelen niet meegenomen omdat ze niet overeen komen met de variabelen die in de gedragsschaal van Mesis© zitten. Het gaat hier om de vragen 15 'Heeft de klant moeite met Nederlands lezen?', 17 'Heeft de klant hulp bij het regelen van zijn geldzaken?' en 18 'Hebben de begeleiders van de workshop er vertrouwen in dat de klant de schuldhulpverlening goed zal doorlopen?'.

³ Een eigenwaarde geeft aan hoeveel extra variantie door de factor wordt verklaard. De vuistregel is dat een eigenwaarde groter dan één een goede factor vormt. Op basis van deze eigenwaarde stellen we het optimale aantal factoren vast.

Bij vraag 11: 'Heeft de klant achterstand bij de zorgverzekering?' zijn de antwoordcategorieën voor de analyse aangepast. De opties 'ja, aangemeld Zorginstituut Nederland' en 'ja, enkele' zijn samengevoegd.

Op basis van de grafiek met eigenwaarden kan het aantal factoren op één gesteld worden.

Tabel 11: Factorladingen van de vragen per factor

Vraagnummer	Label	Factorlading
V7	Heeft de klant een overzicht per schuldeiser van de openstaande bedragen	,630
V1	Is de post open gemaakt	,610
V8	Heeft de klant een overzicht van alle schulden	,608
V2	Heeft de klant een eigen systeem	,588
V6	Heeft de klant zijn nog te betalen rekeningen gescheiden van oude rekeningen	,564
V4	Heeft de klant zijn hele administratie bij zich	,523
V5	Weet de klant hoeveel hij per maand aan vrij besteedbaar inkomen heeft	,512
V14	Heeft de klant betalingsregelingen getroffen	,492
V10	Heeft de klant achterstand bij de huur	-,465
V13	Heeft de klant in de afgelopen paar maanden wel de huur, zorgverzekering en energie betaald	,458
V9	Heeft de klant brieven van schuldeisers bij zich	,443
V16	Heeft de klant tijdens de workshop moeite om zijn post te prioriteren	-,413
V12	Heeft de klant achterstand bij de energieleverancier	-,318
V11	<i>Heeft de klant achterstand bij de zorgverzekering</i>	-,201

Vraag 11 heeft een factorlading lager dan ,30. Deze vraag is daarom uit het concept verwijderd.

II. Betrouwbaarheidsanalyse

We onderzoeken de betrouwbaarheid van de validatiefactor en van het Mesis© concept 'gedrag en vaardigheden'. Een betrouwbare vragenlijst houdt in dat de scores op de vragenlijst onder dezelfde condities herhaalbaar en voldoende nauwkeurig zijn. We schatten de betrouwbaarheid van de concepten met behulp van Cronbach's alpha. Als grenswaarde hanteren we een alpha van ,60. Een waarde van ,60 of hoger impliceert een voldoende betrouwbaarheid van het concept. Zoals blijkt uit tabel 12, is dit concept voldoende betrouwbaar.

Tabel 12: Schatting van de betrouwbaarheid (n=144)

Concept	Cronbach's alpha
Gedrag en vaardigheden – Observatie	,764
Gedrag en vaardigheden -Mesis©	,898

IV. Beschrijvende analyse

In tabel 13 zijn de beschrijvende waarden van beide concepten opgenomen. Ze zijn onderling niet goed te vergelijken, omdat het concept vaardigheden en gedrag in Mesis© is gemeten met een vijfpuntsschaal en de observaties met een driepuntsschaal (zie paragraaf 2.2.4 voor de verschillende antwoordcategorieën).

Tabel 13: Beschrijvende waarden concept gedrag en vaardigheden (n=144)

Concept	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Spreiding (sd)
Gedrag en vaardigheden-observaties	1,38	3,00	2,34	0,41
Gedrag en vaardigheden Mesis©	1,63	5,00	3,53	0,77

V. Correlatieanalyse

Om te bepalen of de observaties en het concept uit Mesis© samenhangen, is een correlatieanalyse uitgevoerd, zie tabel 14.

Tabel 14: Correlatie gedrag en vaardigheden (n=144)

	Gedrag en vaardigheden – Observatie	Gedrag en vaardigheden – Mesis©
Gedrag en vaardigheden – Observatie	1	,562 **
Gedrag en vaardigheden – Mesis©	,562 **	1

Significantieniveau: *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001.

De concepten hangen significant met elkaar samen. Uit de tabel blijkt dat er een positieve correlatie (of positieve samenhang) is. Dit betekent dat een hoge score op het ene concept samenhangt met een hoge score op het andere concept. Volgens de criteria van Cohen (1988), geeft een correlatie groter dan 0,5, een sterke samenhang weer. De concepten hangen dus sterk met elkaar samen.

Dat de concepten sterk samenhangen, geeft aan dat wat cliënten invullen in Mesis© overeenkomt met de observaties. Er is dus geen indicatie voor sociaal wenselijke antwoorden.

4 Conclusie en aanbevelingen

De vraag die wij met dit rapport willen beantwoorden is: 'Wat is de voorspellende waarde van Mesis©?' Dit hebben we gedaan door de scores van mensen op de concepten in Mesis© te vergelijken met concepten die enigszins hetzelfde moeten meten. Het woord enigszins is hier op de plaats, omdat is gebleken dat Mesis© een uniek instrument is. Er is geen andere geschikte vragenlijst beschikbaar die hetzelfde meet als Mesis©. Daarom is gekozen om de verschillende concepten van Mesis© als uitgangspunt te nemen bij deze validatie. Ook bij bestudering van de concepten, met name bij 'zelfregie' en 'bereidheid', bleken er geen vragenlijsten beschikbaar die direct in te gebruiken zijn voor de validatie. Daarom is gekozen voor vragenlijsten die zo dicht mogelijk aanliggen tegen wat de concepten in Mesis© willen meten.

Uit deze validatie blijkt dat drie van de vier concepten samenhangen met de door ons gekozen validatieschalen en dus meten wat zij beogen te meten. Hieronder volgt een korte bespreking per concept. Omdat 'bereidheid' het enige concept is dat niet gevalideerd kon worden, bespreken we deze als laatste.

Voor de validatie van het concept 'zelfregie' is gebruik gemaakt van de 'Interne Locus of control schaal' (afgeleid van Rotter, 1966) en 'Dutch General self-efficacy Scale' (Teeuw e.a., 1994). De concepten verklaren een klein deel van de variantie van 'zelfregie'. De concepten hangen dus met elkaar samen. De lage verklaarde waarde is niet vreemd. 'Zelfregie' is een ander concept dan 'general self-efficacy' of 'locus of control'. Vanuit deze kennis is de verklaarde waarde redelijk. Het is een ander concept maar zegt dus wel degelijk iets over de mate waarin iemand denkt iets aan de situatie te kunnen doen (general self-efficacy) en de mate waarin iemand zich verantwoordelijk voelt (locus of control). De meting van Mesis© sluit dus aan bij wat het wenst te meten.

Voor de validatie van het concept 'overtuiging' is gebruik gemaakt van de 'Attitude to debt scale' (Lea, e.a., 1995). In deze schaal staat de houding ten opzichte lenen en schulden centraal. Er is een positieve correlatie gevonden tussen dit concept en de 'attitude to debt scale'. De concepten hangen dus onderling samen, als een persoon een hoge score heeft op 'overtuiging', dan is er ook sprake van een hoge score op de 'Attitude to debt scale'. Het betreft een matige correlatie, de concepten hangen dus wel samen, maar verklaren niet heel veel. Een mogelijke verklaring voor de matige correlatie is dat de 'Attitude to debt scale' breder is dan alleen schulden en het concept 'overtuiging' dat als enige focus heeft. Zo zit de volgende stelling in de 'Attitude to debt scale': 'Het is belangrijk te leven van het geld dat je hebt'. Deze stelling gaat niet direct in op lenen of schulden maken. De 'Attitude to debt scale' meet dus ook de achterliggende overtuigingen, dat doet Mesis© niet.

Op basis van de analyses kunnen we concluderen dat het concept 'overtuiging' inderdaad een indicatie is van de overtuiging die mensen hebben op het gebied van schulden.

Voor de validatie van het concept 'gedrag en vaardigheden' zijn observaties uitgevoerd, waarbij gebruik is gemaakt van een observatieformulier dat is opgesteld aan de hand van de Nibud-competenties en de input van uitvoerders. Er is een positieve correlatie gevonden tussen de observaties en het concept 'gedrag en vaardigheden'. Deze hangen significant met elkaar samen. Als een persoon een hoge score heeft op 'gedrag en vaardigheden', dan is er ook sprake van een hoge score bij de observaties. Er is sprake van een sterke correlatie, de observaties hangen dus sterk samen met wat Mesis© meet. Op basis van de analyses kunnen we concluderen dat het concept 'gedrag en vaardigheden' een goede indicatie is van het werkelijke gedrag van mensen. Deze sterke samenhang houdt ook in dat er geen indicatie van sociaal wenselijke antwoorden in Mesis© is. Wat mensen zeggen te doen (als antwoord op de vragen uit Mesis©), blijkt ook uit de observaties.

Tot slot het concept 'bereidheid'. Omdat het validatie-concept onbetrouwbaar is kunnen er geen analyses worden gedaan om de samenhang te bepalen. Wij kunnen dan ook geen uitspraak doen over de validiteit van dit concept. Wel willen we aanbevelen om nog eens goed naar dit concept te kijken. Met name naar de wijze waarop er wordt omgegaan met de categorie 'niet van toepassing'. Bij het zoeken naar een juiste schaal voor de validatie, bleek dat deze categorie een moeilijke was, omdat het afwijkt van de andere schalen. In andere schalen die een vorm van bereidheid moeten meten, wordt deze categorie niet gebruikt. Wij raden aan om de categorie wel te gebruiken, omdat uit de praktijk blijkt dat niet alle categorieën voor iedereen gelden (bijvoorbeeld roken). Wij raden aan om deze categorie uit te sluiten van de analyses, omdat het niets zegt over de bereidheid. Op dit moment wordt de categorie 'niet van toepassing' wel meegenomen in de analyses.

Concluderend: over het concept 'bereidheid' kan geen uitspraak worden gedaan. De concepten 'zelfregie', 'overtuiging' en 'gedrag en vaardigheden' zijn wel een indicatie van wat zij beogen te meten en dus valide.

Bronvermelding

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Defeuntes-Merillas, L., DeJong, C.A.J., & Schippers, G.M. (2002). Reliability and validity of the Dutch version of the readiness to change questionnaire. *Alcohol & Alcoholism*, 37(1), 93-99.
- Hooft, E.A.J. van, & Crossley, C.D. (2008). The Joint Role of Locus of Control and Perceived Financial Need in Job Search. *International Journal of Selection and Assessment*, 16(3), 258–271.
- Lea, S.E.G., Webley, P., & Walker, C.M. (1995). Psychological factors in consumer debt: Money management, economic socialization, and credit use. *Journal of Economic Psychology*, 16(4), 681–701.
- Lechner, L., Kremers, S., Meertens, R., & Vries, H., de (2010). Determinanten van gedrag. In: J. Brug, P. van Assema, & L. Lechner (red.), *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Een planmatige aanpak* (pp. 75-106). Assen: Van Gorcum.
- Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28.
- Teeuw, B., Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1994). *Dutch general self-efficacy scale*. Geraadpleegd op: <http://www.fysiotherapiewetenschap.com/bestanden/45.pdf>.

Nawoord Stichting bij Nibud-rapport

Het Nibud concludeert in het onderzoek naar de concurrente validiteit van Mesis[®] dat de concepten 'gedrag en vaardigheden', 'zelfregie' en 'overtuiging' meten wat zij beogen te meten. Het concept 'bereidheid' kon niet gevalideerd worden, wegens onbetrouwbaarheid van het validatie-instrument. Wel doet het Nibud de aanbeveling om nog eens goed naar het concept 'bereidheid' te kijken en dan specifiek naar de vier vragen in dit concept met de antwoordcategorie 'niet van toepassing'. De Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein neemt deze aanbeveling over. In de volgende versie van Mesis[®] onderzoeken we de mogelijkheid van het uitsluiten van de antwoordcategorie 'niet van toepassing'. Bovendien onderzoeken we in de volgende versie de mogelijkheid om vragen uit de validatie-schaal validatie (Readiness to change questionnaire, Defeuntes-Merillas e.a., 2002) toe te voegen aan Mesis[®] om het concept meer valide en betrouwbaar te maken.

Bijlage 1 Inhoudelijke klankbordgroep

De inhoudelijke klankbordgroep bestond uit:

Hidde Brink, Divosa

Bibian Hengeveld, MEE Amstel en Zaan

Yvon van Houdt, NVVK

Ernst Radius, MO-groep

Jeannette de Ridder, VNG

Erik Rutten, Ministerie van SZW, Directie Re-integratie en Participatie

Daarnaast namen vertegenwoordigers van gemeenten die gebruik maken van Mesis© deel aan de bijeenkomsten van de klankbordgroep en gaven hun input en feed back op de invulling en uitvoering van het onderzoeksplan en hun reacties op onderzoeksinstrumenten, tussenuitkomsten en reulstaten.

Bijlage 2 Wetenschappelijke klankbordgroep

De wetenschappelijke klankbordgroep bestond uit:

Dr. E. van Hooft, Associate Professor Arbeid en Organisatie Psychologie, Universiteit van Amsterdam

Dr. L. Van der Knaap, associate professor, Intervict, Universiteit Tilburg

Prof. Dr. P. Koning, hoogleraar Arbeidsmarkt en Sociale Zekerheid, Vrije Universiteit

Prof. Dr. J. Wolf, hoogleraar Maatschappelijke Zorg, Radboud UMC

© Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning
Vakmanschap Sociaal Domein
oktober 2014

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder
voorwaarde van een volledige bronvermelding.

Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning
Vakmanschap Sociaal Domein
Rubensstraat 44 ii 1077 MT Amsterdam

www.mesis.nu